

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל
רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה
אבדק"ק סאטמאר יע"א

במסיבה השנתית בבארא פארק א' ויצא תשב"ח

• השיעור חומש הוא רק בצדקה לעניים אבל להחזקת תלמוד תורה אין לדבר שיעור • מי שנעשה שותף להוצאות הבית המדרש ותלמוד תורה קונה בזה ערים גדולות וקצורות בשמים • מקום קבוע בבית המדרש קוראים לזה "שטאט" • שורש כל הירידות שבדור הוא מפני שאין "חינוך" כראוי • מה שמוציא לצורך עצמו נקרא אָרֶץ, ולגבוה נקרא שָׁמַיִם • חידוש נתינת מעשר אצל אברהם, יצחק, ויעקב • בעל דעת יודע כי לצורך עצמו יהא "לאכול וללבוש" ושאר ממנו הוא לצרכי מצוה • ממצוה שלא לשמה נשפע השפעות טובות בעולם הזה • "כבוד" גדול הוא לקבל "בזיונות" עבור כבוד שמים והרחקה מעבודה זרה • אף כשנמצאים בעלמא דשיקרא צריך להחזיק בשורש האמת •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

פאר הגהות און קאמענטארן לאזט א מעסעדזש אויף 1850-352-347. צו נעמען א חלק דורך א קרעדיט קארטל: 2199-673-718

קינסטערס קבו

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (ארץ ישראל)

718-298-4641 (אמעריקא)

(פון אייראפע 3333419-72-972+)

צו הערן די תורה א' ויצא תשכ"ח

דרוקט: #→1→728.1 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

36 מינוט) זייער קלאר

★★★★

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יחזקאל שרגא מערץ הי"ו

לרגל נישואי בתו שתחי'

עב"ג החתן יואל נ"י בהר"ר משה יצחק פיש הי"ו

הר"ר משה צבי ראטבארט הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן דוד נ"י - עב"ג בת

הר"ר שמעון ישראל כהנא הי"ו

הני עוסקים במלאכת הקודש בהפצת הקונטרסים "לשון קדשו"

הר"ר משה יחיאל מייזליש הי"ו ירושלים - להולדת בנו

הר"ר הערשל שטערן הי"ו בלומינגטון - לנישואי בתו

החתן מענדל הערש ראזענבערג הי"ו קרית יואל - לנישואיו

וזמון גימא להביע חסרת הטוב על פעולותיהם חבירות

להשקות את הצמאים לכבר ה' מבאר מים חיים

הר"ר עמרם נתן ווייס הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן זאב ארי' נ"י

עב"ג בת הר"ר מרדכי יקותיאל שווארץ הי"ו

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה דרבים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווגים יעלו יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזַכְרוֹן •

לעילוי נשמת הרה"ח המופלג בתורה, פיור נתן לאביונים, רחים ומוקיר רבנן, ובה ויזכה את הרבים בהתקנת דברי תורתו של מרן רביה"ק זי"ע, וחלק ניכר מחידושי תורתו של רבינו הגדולים הם מרשימותיו

רבי שמואל ב"ר אליעזר ז"ל אבערלאנדער

נפטר י"ב כסלו תשע"ה לפ"ק

• נַחֲמוּ נַחֲמוּ •

לעילוי נשמת האשה הוישה, בעלת מדות וישרות, ובהתהוות דור ישרים לתפארת, שפכה לבת בתפלה בהשתוקקות לגאולה, וזכרון רבינו היתה שגורה על פיה

מרת אלמא פרוימט ע"ה ב"ר יוסף פנחס ז"ל סטראלאוויטש

שנפטרה בשבוע זו ביום ה' כסלו תש"פ לפ"ק

המקום ינחם את כל המשפחה החשובה בתוך שאר אבילי ציון וירושלים

KolSatmar.com

א

קושיזות ודיוקים בפסוק ויצא יעקב

ס'שטייט אין די וואָכעדיגע סדרה:

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע, עַר אִיז אַרויסגעגאַנגען פון באר שבע, וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה, ער איז געגאַנגען קיין חָרָן. וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם, האָט ער באַגעגנט דעם פּלאַץ.

זאָגט רש"י^א, וועלעכס פּלאַץ, ס'שטייט נישט, [אלא הוא 'המקום' הידוע, [זה] הַר הַמּוֹרֶה.

ב

קושיא א

למה סתם הכתוב באיזה מקום פגע, ומה שאמרו דהוא מקום הידוע הַר הַמּוֹרֶה, הלא יש עוד מקומות ידועות הנזכרים בפרשות שעברו

א) [לכאורה] וואָס איז עס אזוי ידוע, מוזטו דאָך זאָגן, ווייל ס'שטייט פריער [במעשה העקידה] לָךְ לָךְ אֶל אֶרֶץ הַמּוֹרֶה [וגו', וַיֵּרָא אֶת "הַמָּקוֹם" מִרְחוֹק].
נו, זייט דעמאלטס שטייט דאָך נאָך אַסאַך זאַכן [ומקומות], אין עטליכע סדרות, וַיֵּרָא, און חַי שָׁרָה [און תולדות], אליעזר עבד אברהם איז געגאַנגען טאַקע קיין "חָרָן", ער האָט געהאַט קפיצת הארץ, [וואס כן אפשר להשתמע דוֹיפֶּגַע בַּמָּקוֹם הוא מקום בחרן, ועל מה סִמָּךְ הכתוב] וויאזוי ווייס איך וועלעכס פּלאַץ מ'מיינט.

ג

קושיא ב

קושיית האור החיים הק': למה הקדים וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה, קודם וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם

ב) דער אור החיים הקדוש שטעלט זיך^ב, [דהלא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וכל הענין] דעס איז דאָך געווען אויפן 'וועג', איידער ער איז געקומען קיין 'חָרָן', נו פאַרוואָס איז ער מַקְדִּים אַת הַמָּאָחַר [דכתיב וַיֵּלֶךְ 'חֲרָנָה', ואח"כ וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וגו'. היה לו לומר] וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם, האָט ער אָנגעטראָפֶּן דעם פּלאַץ, און פון דאָרט איז ער דאָך הערשט געגאַנגען קיין חָרָן, האָט דאָס [וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה] געדאַרפֿט שטיין שפעטער [פון וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם].

ד

והגם דלפי דרשות חז"ל שבא עד לחרן ואח"כ חזר להר המוריה נחא. אבל צריך טעם גם לפי משמעות פשוטו של מקרא הגם ס'זעט אפילו אויס [שחכמינו ז"ל (חולין צא):] נחתו ליישב דיוק זה], כ'האָב אפילו געקלערט, איך ווייס נישט צי ס'איז אזוי שטאַרק קשה, ווייל ס'שטייט דאָך אַז כִּי מָטָא לְחָרָן יְהִיב דַּעְתָּיה לְמִיָּהָר, און] ער איז "צוריק געגאַנגען" [להר המוריה וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם], בְּעֵי "לְמִיָּהָר", ער האָט געוואָלט צוריק גיין [לְחָרָן מִיד בָּא הַשָּׁמֶשׁ. ואם כן] קאָן מען דאָך זאָגן [לכאורה] [דמה שכתוב וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם] אַז ס'גייט אַרײַף אויפן צווייטן מאָל [וואָס ער איז געגאַנגען מחרן להר המוריה, לאחר שהלך בראשונה מבאר שבע לחרן, ובזה אתי שפיר סדר הפסוקים].

^א ברש"י (כח, יא): וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא 'במקום' הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה שנאמר בו וַיֵּרָא אֶת 'הַמָּקוֹם' מִרְחוֹק.

^ב באור החיים הקדוש (כח, י): אלא צריך לדעת למה הוצרך לומר וַיֵּלֶךְ [חֲרָנָה] וגו', ומה גם 'שפגיעתו במקום' היתה קודם 'הגיעו לחרן', ולא היה לו להקדים המאוחר.

אָבער על כל פנים [לפי פשוטו של מקרא קשה] דער 'סידור', סתם די כתובים שטייט דאך אָבער דאך [לכאורה שלא כסדר].

ה

ורש"י נזהר לתרין זה במה שפירש וילך חרנה, שיצא ללכת לחרן, אבל לא שכבר הגיע לשם רש"י זאָגט דאך [עוד פירוש לתרין זה], נאָר רש"י באַוואָרנט עס אפילו אויך, רש"י זאָגט וילך [חרנה], יצא ללכת לחרן. [והיינו שאין פירושו שכבר בא לחרן, רק שיצא מביאר שבע על דעת ללכת לחרן, וא"כ לפי זה נמי מיושב סידור הכתובים].

ו

אבל מ"מ יותר היה מבורר לפי פשוטו שיאמר תחילה ויפגע במקום וכל הענין, ואח"כ יאמר שהגיע לחרן. וצריך טעם להקדמת וילך חרנה קודם ויפגע במקום

[אָבער] על כל פנים דאָס פֿשטות פון די כתובים [משמע שמקודם הלך לחרן ואח"כ ויפגע במקום]. על כל פנים ער [האור החיים הקדוש] פרעגט, ס'איז דאך 'מער מסודר' ווען ס'שטייט "כסדרן" דאָס געשעעניש דערפון. דעס מציאות וואָס דער פסוק דערציילט [ויפגע במקום וגו'], איז אַמאָל דעס ענין, דעס פגיעה במקום, איז געווען 'אויפן וועג' צווישן באָר שבע און צווישן חרן. על כל פנים למעשה אין חרן איז ער געגאָנגען [לכסוף] און דאָרט איז ער געבליבן, העט עס געווען מער מסודר אַז ס'העט גיווען געשטאַנען אין פסוק [מקודם] ויפגע במקום, דעס גאַנצע ענין און דעם גאַנצן חלום, דערנאָך וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם און ער איז אָנגעקומען קיין חרן, שטייט דאך [טאַקע] ווייטער ער איז אָנגעקומען קיין חרן, ס'העט מער מסודר געווען אין פסוק, ס'דאַרף אַ פֿשט [למה הקדים הכתוב לומר וילך חרנה]. דער אור החיים הקדוש זאָגט עפעס לפי דרכו דאָרט¹. [נאָך אַן נימא בה לפי דרכינו].

ז

קושיא 2

קושיות ודיוקים בפסוק ונתן לי לחם לאכול

ווייטער שטייט, ס'איז געווען אַן עת צרה. וידר יעקב נדר לאמר, אם יהיה אלקים עמדי, אז דער בורא כל עולמים וועט זיין מיט מיר, ושמרני, ער וועט מיך אָפהיטן, ונתן לי לחם לאכול, ער וועט מיר געבן ברויט צו עסן, ובגד ללבוש, אַ בגד אַנצוטון, ויהיה ה' לי לאלקים. און ער פירט אויס וְהָאֵבֶן הַזֶּה הָיָה מִצְבָּה, וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי, וואָס דו וועסט מיר געבן, עֲשֹׂר אֶעשְׂרֶנּוּ לָךְ, וועל איך מַעֲשֶׂרֶךָ.

ח

קושית חבלי יקר: למה אמר לחם "לאכול" ובגד "ללבוש", כי מיותר הוא, כי מובן זה מאיליו

(ג) פרעגט דער כלי יקר, וואָס דאַרף ער עפעס זאָגן לחם "לאכול" [ובגד "ללבוש"], ער האָט דען געקלערט אַ לחם 'אַנצוטוהן' און אַ בגד צו 'עסן', וואָס דאַרף ער דאָס זאָגן, מ'ווייסט דאך וואָס מ'טוט מיט ברויט. ער האָט געדאַרפט זאָגן [רק] ונתן לי לחם ובגד, ווייסט מען יאָ אַז לחם איז "לאכול", און אַ בגד איז "ללבוש".

² דפירוש הכתוב וילך חרנה, ולא אמר 'לחרן', הוא שחרן הלך לקראתו, ולא הוצרך הוא ללכת ברגליו לשם. ועוד שזה רומז שתיכף הלך 'חרונו' של עשו.

ט

תירזין הכלי יקר: דיעקב ביקש שיתן לו רק לפי צורך אכילה ולבישה, ולא 'עשירות'

זאגט דער כלי יקר¹, ער האָט מתפלל געווען אזוי ווי שלמה המלך האָט געזאָגט (משלי ל, ה) ראש וְעַשֵׂר אֶל תִּתֵּן לִי, איך וויל נישט קיין אַרימקייט, [נאָר] איך זאָל האָבן וואָס איך ברויך, און קיין עשירות וויל איך אויך נישט, ווייל ס'קאָן חלילה שאָטן [דער] נסיון העושר. האָט ער געזאָגט, זאָלסט מיר 'נאָר' געבן לָחֶם לְאֹכֹל וּבִגְד לְלָבֵשׁ, דאָס האָט ער פאַרלאַנגט, אזוי זאָגט ער. איבערדעם שטייט אַרויס "לְאֹכֹל", אזוי זאָגט דער כלי יקר.

,

מה שקשה לתירזין הכלי יקר: דאס כן לא ראינו שנתקבלה תפלתו, שהרי לבסוף נתברך בעשירות גדול לכאורה איז דאָך אָבער אַ פלא, [דלפי זה] האָט ער דאָך פאַרלאַנגט ער זאָל נישט האָבן קיין עשירות, [און] צום סוף האָט ער דאָך יאָ געהאַט, [כדכתיב] (ל, מג) וַיִּפְרָץ הָאִישׁ מֵאֵד מֵאֵד, [ונמצא] איז דאָך נישט נתקבל געוואָרן די תפלה. נו קומט דאָך אויס איז דאָך זיין תפלה נישט נתקבל געוואָרן, [ואם כן] וואָס שטעלט אַראָפּ דער פסוק, דער פסוק שטעלט אַראָפּ פון יעקב אבינו אַזא מין תפלה.

יא

ומדברי חכמינו מוכח שנתקבלה תפלתו, שהרי אמרו שנענה במעשה דינה על שאיחר נדרו. ואם לא היה נתקבל תפלתו הרי עדיין לא הגיע זמן הנדר

און איך זע דאָך אַז ס'איז נתקבל געוואָרן, ווייל והראיה [ווען] ס'איז געווען איחר נדרו האָט אים געשאַדט². דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט דו האָסט נישט מקיים געווען דעם נדר³, [ומוכח שהרי] איז דאָך נתקבל געוואָרן די תפלה [דאס לא כן לא שייך לומר שאיחר נדרו, שהרי הנדר היה רק על לאחר שיתקבל תפלתו].

און אַז איך וועל זאָגן [כדברי הכלי יקר] אַז ער האָט מתפלל געווען ער זאָל נישט האָבן קיין עשירות, און ער האָט דאָך יאָ געהאַט עשירות, איז דאָך נישט נתקבל געוואָרן די תפלה, [ואם כן] אפשר איז ער גאָרנישט מחוייב געווען איינצוהאַלטן דעם גאַנצן נדר, קומט דאָך אויס גאָר אינגאַנצן גאָר אַנדערש.

יב

[אלא מאין] זעט דאָך עפעס אויס אַז ער האָט נישט מתפלל געווען אויף דעם ער זאָל נישט 'האָבן' [עשירות], זעט דאָך אויס אַז די תפלה איז דעמאָלטס נישט געשען. [ואם כן אכתי צריך טעם על יתור אומרם לחם "לאכול" ובגד "ללבוש"].

¹ בכלי יקר (כח, ט): והטיל בין הדבקים נתני, ונתן לי לחם "לְאֹכֹל" וּבִגְד "לְלָבֵשׁ", כי השמירה מן החטא [שהובטח לו בפסוק ושמרתיו ככל אשר תלך, וכמו שאמר בכאן אם יתיה אלקים עמדי "ושמרני" בדרך הזה אשר אנכי הולך, וכפירשין], הוא שלא ילמוד מדרכי הרשעים. ויש עוד דרך אחר אשר על פיו יהיה כל ריב וכל נגע, והוא 'העושר' המעוור עיניו בעליו ומונע את האדם מן הדרך הישר, כי לא לחנם ביקש שלמה ואמר (משלי ל, ה) רש וְעַשֵׂר אֶל תִּתֵּן לִי הַטִּירָפְנִי לָחֶם חָקִי, על כן אמר גם יעקב שימנעוהו ה' מן 'זהב ורב פנינים', אלא יתן לו לחם 'כדי לאכול' ובגד 'כדי ללבוש', דהיינו 'ההכרחי', ולא יתן לו 'מותרות'. ובוה מיושב מה שהזכיר "לאכול וללבוש", כי היה ליה לומר ונתן לי "לחם ובגד", וכי סלקא דעתך 'שילבש הלחם ויאכל הבגד' עד שהוצרך לפרש לחם "לאכול". אלא ודאי שרצה לשלול בזה שלא יתן לו לחם יותר מכדי אכילתו, ובגד יותר מכדי צורכו, וינצל מן החטא. על כן אמר מיד וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, כי בתנאי זה אוכל לשוב בשלום, שְׁלָם מן החטא כמו שפירש רש"י.

² עיין באורך בתנחומא וישלח (סימן ח), ויקרא רבה (לו, א).

³ כדכתיב (לא, יג) אֲנִכִּי הִקַּל בֵּית אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַתְּ שָׁם מִצְבֵּה אֲשֶׁר נִדְרָתָ לִּי שֶׁם נָדַר עֲתָה קוֹם צֵא מִן הָהָרִץ הַזֹּאת. ופרש"י, אֲשֶׁר נִדְרָתָ לִּי, וצריך אתה לשלמו.

יג
קושיא ד

קושיות ודיוקים בפסוק וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבַרִּי בְּנִי לִבָּן

דער סוף איז געווען, ער איז געווען זייער גרויס, רעכנט ער אויס (ל, מג) [וַיְהִי לוֹ] גַּמְלִים וְחֲמֹרִים עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, ער רעכנט אויס אַ גרויס פאַרמעגן.
האַבן זיי געהאַט קנאה די בני לבן, [וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבַרִּי בְּנִי לִבָּן] האָט ער געהערט די בני לבן האָבן גערעדט צווישן זיך [וְלֹאמַר], לָקַח יַעֲקֹב, ער האָט צוגענומען, אַתְּ כָּל אֲשֶׁר לְאַבְיֵנוּ, אַלדִּינגס וואָס דער טאַטע האָט געהאַט האָט ער צוגענומען, וּמֵאֲשֶׁר לְאַבְיֵנוּ, און פון דעם וואָס ער האָט גענומען פון אונזער טאַטן, עֲשֵׂה אֶת כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה, האָט ער געמאַכט דאָס גאַנצע גרויסקייט, דעם גאַנצע פאַרמעגן.
"כְּבוֹד" ווערט אנגערופן "עשירות", אַזוי טייטשן זיי דאָך' דאָס פֿשטות.

יד

להבין למה חלקה לב' ענינים, לקח יעקב את כל אשר לאביו, ומאשר לאביו עשה את כל הכבוד הזה. דלפי פשוטו לכאורה הכל ענין אחד, שיעקב נתעשר משל לבן

(ד) קודם דארף מען פאַרשטיין עפעס דאָס לשון, ער זאָגט עפעס צוויי זאַכן, [וְלָקַח יַעֲקֹב] ער האָט גענומען, ער האָט גענומען איז דאָך' טייטש ער האָט גענומען דאָס גאַנצע פאַרמעגן, און דאָס איז דאָך' עס [די זעלבע ווי די סיפא], איז עס דען צוויי זאַכן, ניין, ער זאָגט קודם "ער האָט גענומען פון אונזער טאַטן", [ושוב אמר] "און פון דעם וואָס ער האָט גענומען פון אונזער טאַטן פון דעם האָט ער געמאַכט דעם פאַרמעגן", זעט דאָך' אויס ס'איז עפעס אַן אנדערע זאַך, ער האָט דאָ 'עפעס אנדערש' גענומען און פון דעם האָט ער געמאַכט דעם פאַרמעגן.
וואָרן ווען דאָס איז איין זאַך, זאָל ער זאָגן גראַד לקח יעקב מאביו את כל הכבוד הזה, ער האָט גענומען פונעם טאַטן, האָט ער גענומען אַלדִּינגס.

טו

קושיא ה

מהלשון לקח יעקב מאביו את "כל" אשר לאביו, משמע שלקח יעקב 'הכל' ולא השאיר אצל לבן מאומה, וצ"ב דהלא באמת היה אז לבן עושר גדול, ולמה אמרו בניו שיעקב לקח הכל

(ה) און דערנאָך ווי קען מען זאָגן [וְלָקַח יַעֲקֹב] אֶת "כָּל" אֲשֶׁר לְאַבְיֵנוּ, ס'איז אים [לִבָּן] ווייניג געבליבן? ער רעכנט דאָך' אויס [יעקב לִבָּן] כִּי מֵעַט אֲשֶׁר הָיָה לוֹ לְפָנָי וַיִּפְרָץ לְרֹב (ל, לו).
[און] ער האָט דאָך' אים געזאָגט [לִבָּן] מַה מִּצָּאתָ מִכָּל כְּלֵי בֵּיתְךָ (לא, לו).

[וכן מצינו אצל לבן כשדיבר ליעקב], ער האָט אים אויסגערעכנט אַז ער איז נתברך געוואָרן וַיִּבְרַכְנִי ה' בְּגִלְגָּלָה (ל, כז).
איז אים דען ווייניג איז אים שוין געבליבן? ער האָט דאָך' נאָר 'גענומען' [לִבָּן] משל יעקב, ולא להיפוך].

וואָס הייסט [וְלָקַח יַעֲקֹב] "כָּל" אֲשֶׁר לְאַבְיֵנוּ, אַלדִּינגס האָט ער אים צוגענומען?

¹ כמו שאמרנו בבראשית רבה (עג, יב): אֵת כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה, ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר אין כבוד אלא כסף, היך מה דאת אמר (נחום ב, י) בזו כסף בזו זָהָב וְאֵין קֶצֶה לַחֲכֹנָה כְּבוֹד מִכָּל כְּלֵי חֲמֵדָה. - וכן תרגם אונקלוס ית כל נְכֻסָּא הָאֵלִין. וכן פירש הרשב"ם והמזרחי כאן, וכן רש"י בדברי הימים (א' כט, יב) מפרש כן פסוק זה.

טז
הקדמה ל"שוב קושיא ג

ביאורים בפסוק עֵשֶׂר אֲעֻשְׂנֻה לָךְ

איך וועל זאגן דעם ענין.

[נגאָר] איך וועל קודם צוקומען [לכאור ענין הכתוב] וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עֵשֶׂר אֲעֻשְׂנֻה לָךְ.

לָךְ.

יז
קושיא ו - מתוך הדרוש

(ו) [דלכאורה יש להבין דממה שאמר כן בנדרו, משמע שמן הדין לא היה נתחייב במעשר עד או, ועל זה קשה דהלא היה אברהם ויצחק כבר החזיקו במצות הפרשת מעשר מממונם, כדכתיב באברהם וַיִּתֵּן לוֹ מֵעֶשֶׂר מְבֹל, וביצחק כתיב וַיִּמְצָא מֵאָה שְׁעָרִים, ואמרו רז"ל אומר זה למעשרות היה. ואם כן מה חידש עתה בנדרו].

יח
קושיא ז - מתוך הדרוש

(ז) [גם יש להבין דעת הרמב"ם שכתב דיצחק חידש להפריש מעשר, והשיג עליו הראב"ד דאברהם כבר נהג כן. וצריך ביאור ליישב דעת הרמב"ם, למה לא מנה זאת מאברהם רק מיצחק].
(הקושיא בדברי רבינו באות נא)

יט
הקדמה ל"שוב קושיא ו-ז

בענין שלהוצאת תלמוד תורה לא נתנו חכמים שיעור "חומש"

(עד אחר אות מ)

בגמרא למדו מפסוק עֵשֶׂר אֲעֻשְׂנֻה לָךְ, דהמבובו אל יבובו יותר מחומש

[ומקודם נקדים וואָס] איך האָב שוין אַמאָל גערעדט פון דעם (במסיבת מלוה מלכה מוצש"ק ויצא תשט"ז), אַסאַך מאל, ס'איז שוין געדרוקט אויך (בחיידושי תורה תשט"ז פרשת ויצא)^א.
[בענין וואָס] די גמרא זאָגט^ב (כתובות נ.) הַמְבֻבֵּז אֶל יְבֻבָּהּ יוֹתֵר מִחֻמֶּשׁ, [ונלמד מפסוק זה] וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי "עֵשֶׂר אֲעֻשְׂנֻה", שתי עֵשֶׂר שְׁעָרִים, [זוהי "חומש"]^א.

כ

בשיטה מקובצת: דשיעור חומש הוא רק ליתן "לעניים", אבל ליתן "לתלמוד תורה" אין לדבר קצבה

איך האָב שוין אַמאָל געשמועסט פון דעם (שם), וואָס דער שיטה מקובצת זאָגט (בכתובות שם) אַז [ליתן ממון] "לתלמוד תורה" האָט קיין שיעור נישט, [ויש ליתן אפילו יותר מחומש]^א.

ער ברענגט ראיות [לזה], איך האָב מְפַלֵּל געווען [על ראיותיו, און] איך האָב געברענגט אַנדערע ראיות. איך וועל נישט איבער'חזר'ן היצטערט.
[על כל פנים] פֿאַר "תלמוד תורה" האָט קיין שיעור נישט [מה שצריך ליתן, דבזה לא נתנו קצבה של "חומש"]^א.

^א ואחר כך נדפס בחידושי תורה למסיבות (פרשת ויצא). ובלשון אידיש נדפס לאחרונה בדברות קודש לדינער'ס, ובלשון קדשו קונטרס מ"ב. ועיי"ש באורך.

^ב בגמרא כתובות (ג.): אמר ר' אילעא, באושא התקיננו הַמְבֻבֵּז [פירש"י: לעניים] אֶל יְבֻבָּהּ יוֹתֵר מִחֻמֶּשׁ [שכנסתיו, שלא יצטרך לבריות]. אמר רב נחמן ואיתימא רב אחא בר יעקב, מאי קרא, וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עֵשֶׂר אֲעֻשְׂנֻה לָךְ [עשר אעשרנו, שני עשורין, הוּא לְהוֹ חֻמֶּשׁ] וכו'.

^א ומדייק כן מדברי רש"י שכתב המבובו "לעניים" אל יבובו יותר מחומש.

כא

ראיות לסברת השיטה מקובצת

אויסער אלעמען [מלבד כל הראיות שהבאתי, יש עוד ראייה דהלא] "לקיום העיר" שטייט (בבא בתרא ז:): מ'איז מחוייב, בני העיר כופין זה את זה צו מאכן "חומות" פאר די שטאָט, צי אַלדינגס וואָס ס'פעלט אויס [לתקון העיר, ולאותן ההוצאות של קיום העיר] שטייט נישט קיין שיעור ביו אַ חומש.

ס'איז אַ פלוגתא גאָר (בגמרא שם) [האיך מחלקים ביניהם את ההוצאות לקיום העיר], צי לפי ממון, [דהעושר צריך לְשֵׁלם כפי עשרו, צי] לפי נפשות, וואָרן 'אויפצוהאלטן' [העיר, מוטל החוב על כל אחד, ואין בזה קצבת חומש].

[והרי אמרו דעיר שאין בה תלמוד תורה מחריבין אותה (כדלקמן אות כה), ואם כן הוצאות התלמוד תורה הם חלק מן הוצאות קיום העיר, שאין בזה קצבת חומש].

כב

אויסערדעם וואָס איך האָב געברענגט [שם] ראיות, [יש עוד ראייה מפורשת, שהרין ס'שטייט אין מדרש תנחומא^א (צו סימן יד) מ'איז מחוייב כָּל אֲשֶׁר לוֹ אוועקצוגעבן פֿאַר "תורה", [סיי ללימוד התורה] פֿאַר די קינדער, און [סיי ללימוד התורה] פֿאַר זיך.

כג

במדרש: מעשה רבבי טרפון שנתן מעות לרבי עקיבא לקנות לו עיר, והיה שוכר בזה מלמדים לתניקות

איך האָב אַמאָל געזאָגט (במסיבה הנ"ל ויצא תשט"ז, ובמסיבה א' וארא תשכ"ד), כ'האָב שוין לאַנג געזאָגט שוין די הקדמה, מיט די גמרא, - הייסט אַ מדרש^ב (ויקרא רבה לד, טז) און אַ מסכת כלה^ג איז עס. -

רבי עקיבא האָט געזאָגט פֿאַר רבי טרפון, גיב מיר געלט, איך וועל דיר קויפן אַ שטאָט אָדער צוויי, האָט ער געזאָגט יא, איך וועל דיר געבן. האָט ער אים געגעבן ד' אלפים דינרי זהב, [אַ סכום וואָס] ס'איז געווען אַ פֿאַרמעגן עצום דעמאָלטס.

מיט אַ צייט שפעטער איז ער געקומען [רבי טרפון], זאָגט ער וואו איז די שטאָט וואָס דו האָסט מיר געקויפט? האָט ער [רבי עקיבא] אים אַריינגעפירט אין בית המדרש, ער האָט אים געוויזן אַפֿאַר מלמדים, מ'האָט געלערנט מיט קינדער די תורה, [ואמר לו] דאָס איז די שטאָט וואָס איך האָב דיר געקויפט."

האָט ער אים געזאָגט, ער האָט נָשְׁקוּ עַל ראשו, [ואמר לו] רַבִּי בַּחכְמָה וְרַבִּי בַּדֶּרֶךְ ארץ, און ער האָט אים צוגעגעבן [עוד מעות לבזבז]. [עד כאן דברי המדרש].

^א בתנחומא (פ' צו סימן יד): למה אמר זאת תורת העלָה (צו ו, ב), ירצה לומר קריאת תורה. ראו כמה חביבה קריאת תורה לפני הקב"ה, כי יש חיוב באדם לתת "כל ממונו" ללמד תורה "לעצמו ולבניו", שנאמר (שם) צו את אהרן ואת בניו "להאמר", כלומר שיאמרו לבני ישראל ויתעסקו בקריאת העולה, שאע"פ שמקריבין עולה עוסקין היו בקריאתה, כדי שיוכו בקרבן עולה ובקריאתה. [נוע"ע תרגום יונתן (שיר השירים ח, ז) עה"פ אם יתן איש את כל הון ביתו].

^ב במדרש רבה (בהר לד, טז): ובנו ממך תרבות עולם מוסדי דור דור תקומם (ישעי' נח, יב). רבי טרפון יהב לרבי עקיבא שית מאה קונטרין דכסף, אמר ליה אזיל זבין לן תְּרָא אוסיא [=שדה] דְּנִהוּן לְעִין באורייתא ומתפרנסין מִנָּה, נִסְבִּי יתהוון ופליג יתהוון לְסַפְרִיא וּלְמַתְנִיא וְלֵאלִין דְּלְעִין באורייתא. לְבַתֵּר יומין קָם עֲמִיָּה, אָמַר לִיה זִכְנָתָ לָן לִהֵיא אוסיא דְּאִמְרִית לָךְ? אָמַר לִיה אין. אָמַר לִיה אֵית בָּךְ מַחְמִי לָה לִי? אָמַר לִיה אין. נִסְאֲתִיָּה וְחִמְאִי לִיה סְפִרְא ומתנאי וְלֵאלִין דְּלְעִין באורייתא. אָמַר לִיה אֵית בְּרִנְשִׁי הֵב מִגֵּן, אִפּוֹכִי דִידִידָה הֵן הִיא? אָמַר לִיה גְּבִי דִדִּי מִלָּךְ יִשְׂרָאֵל דְּכִתְבִי בִּיה פִּדִּי הֵב (פ'ק א, הלכה ב) הובא המעשה בשניונים, שרבי עקיבא חילק הממון לעניים עיי"ש. - ועיין בזה

^ג במסכת כלה (פרק א, הלכה ב) הובא המעשה בשניונים, שרבי עקיבא חילק הממון לעניים עיי"ש. - ועיין בזה בדרוש הנ"ל לשנת תשט"ז.

כד

קושיא ח

וקשה דלכאורה לא קיים דיבורו ותנאו, שהותנה לקנות "עיר", והוא לקח בזה "מלמדי תינוקות"

נו [לכאורה], זייער גוט ער האָט אים געגעבן צו פאַרשטיין, נו אָבער פונדעסטוועגן ביי די הייליגע תנאים איז דאָך יעדער דיבור איז געווען אמת [אפילו בלשון בני אדם], און 'היינט' אַז מ'וועט גיין זאָגן איינעם "איך וועל דיר קויפן אַ שטאָט", און דערנאָך וועט ער אים ווייזן אַפּאַר מלמדים, וועט ער זאָגן "ביסט אַ שווינדלער ביסט אַ פּאַפּער", איך האָב דיר געגעבן צו קויפן אויף אַ "שטאָט" און דו האָסט מיר געקויפט "מלמדים". [ואם כן קשה] וואָס אַ שמועס איז דאָס, ס'איז דאָך נישט, ס'איז עפעס דאָך נישט קיין [עסק נאמן], ס'איז נישט קיין דיבור.

כה

ישוב קושיא ח (באופן א')

וביארתי דהכוונה על פי מה שאמרו דעיר שאין בה תלמוד תורה מחריבין אותה

האָב איך דעמאָלטס געזאָגט שוין לאַנג, ס'איז שוין געדרוקט. [דהכוונה על פי וואָס] די גמרא זאָגט (שבת קיט:), ס'שטייט עיר שאין בה תלמוד תורה מחריבין אותה, [ויש אומרים] מחרימין אותה. [אם כן] על פי הלכה, אַז ס'איז נישטאָ קיין געהעריגע תלמוד תורה [אין שטאָט], איז גאָר על פי הלכה חלילה שטייט גאָר^י מ'זאָל עס חרוב מאַכן.

כו

ונמצא דבמה שבונה תלמוד תורה בזה מציל את כל העיר מן החורבן, וממילא נמצא דבזה "קנה" את כל העיר, מדין המציל מזומו של ים הרי אלו שלו

נו כָּל הַעוֹמֵד לִיְחָרֵב כְּחֻרּוֹב דָּמִי, [והמצילו אותו מליחורב, הרי כאילו בנה וקנה אותו. ואם כן הבונה תלמוד תורה בעיר, בזה קונה את כל העיר].

[ווי] ס'שטייט דאָך (חיד"א בראש דוד פ' תצוה בשם מהר"ש פרימו) אַז אידן האָבן פאַרדעם [זכות ליהנות גם מעולם הזה, הגם כין] יעקב ועשו חלקו בב' עולמות [ניעקב נטל לחלקו רק עולם הבא] (תנא דבי אליהו זוטא פרק יט), פונדעסטוועגן האָט ער אַ טענה [יעקב, שמגיע לו גם עולם הזה], ווייל [הדין הוא (כבא מציעא כד.)] המציל מן הנהר ומזוטו של ים הרי הוא שלו, אַז מ'איז מציל אַ זאָך פון אַ חורבן האָט מען עס 'קונה' געווען, [ובני ישראל הצילו כל העולם הזה על ידי שקבלו התורה].

כז

דאָס איז דער פֿשט, ער האָט אים געוויזן אַז ס'איז דאָ תלמוד תורות, האָט ער דאָך מציל געווען די שטאָט פון חורבן, [וממילא] האָט ער דאָך קונה געווען, האָסטו באַקומען אַ שטאָט.

איבערדעם האָט ער אים געוויזן, איז עס טאַקע על פי פֿשטות, ער האָט אים געזאָגט "איך וועל דיר קויפן אַ שטאָט", האָט ער אים געוויזן "דאָ האָסטו, מיט דעם האָט מען געקויפט די שטאָט".

[עד כאן] דאָס האָב איך שוין געזאָגט לאַנג (בדרוש הנ"ל בשנת תשט"ז).

^י ברמב"ם (הלכות ת"ת ריש פרק ב'), ובטור ושו"ע (יורה דעה סימן רמה). ועיין בזה ביואל משה (מאמר ג, סימן י') דהגם שבגמרא לא איתא רק עיר שאין בה "תשב"ר", מכל מקום אחר תקנת רבי יושע בן גמלא גם עיר שאין בה "מלמדים" הדין כן עיי"ש.

כח

הקדמה ליישוב קושיא ח (באופן ב)

בביאור הפסוק בפרשת דברים, שאמרו המרגלים ערים גדולות ובעצרת פְּשָׁמִים
בגמרא אמרו על זה דברה תורה לשון הבאי וגומא

איך קלער אָבער היצטערט גאָר אַנדערש נאָך אויך.

[דהנה] ס'שטייט, וואו מ'איז געקומען זאָגן [המרגלים], אין פרשת דברים (א, כח),
אידן האָבן זיך דערשראָקן, [אָנה אָנחנו עלים אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו]
עָרִים גְּדוֹלוֹת וּבְעִצְרוֹת פְּשָׁמִים, זאָגט די גמרא^{טו} - רש"י [בחומש] ברענגט עס צו
בקיצור, - ס'איז דְּבָרֵי הַבְּאִי, די פסוקים שמועסן דְּבָרֵי הַבְּאִי. זאָגט רש"י [על הגמרא
שאמרו דהוא] אַ גוֹזְמָא, [דפירושו] אַ דבר בטל וריק, [וואָס] ס'איז נישט אַזוי געווען. מ'איז
נישט מְכוּן לְשַׁקֵּר, אָבער ס'איז געזאָגט אַ גוֹזְמָא, שלא בדקדוק.

כט

וזה תמוה, שהרי מכל אות ותג שבתורה דרשו תלי תלים של הלכות, ואיך אפשר שיהא בתורה דברי הבאי, שאינם במציאות
ס'איז עפעס אַ הפלא ופלא.

די תורה הקדושה, יעדן דיבור האָט הקב"ה אומר ומשה כותב (בבא בתרא טו.), אין
די תורה הקדושה פון איין עוקץ [ותג], פון אַ נקודה, לערנט מען אַרויס כמה גופי
הלכות^{טז}. אַלעס איז בדקדוק, למעלה מַהֲשָׁגָה, למעלה מן הַשֶּׁקֶל. [און] פלוצים גאָר
האָט מען גאָר געזאָגט עפעס אַ זאָך וואָס ס'הייבט זיך נישט אָן און ס'לאָזט זיך נישט
אויס, גאָר 'דְּבָרֵי הַבְּאִי', עפעס אַ זאָך וואָס ס'האָט גאָרנישט קיין מציאות?

ל

אמנם כוונת הכתוב לרמוז כדברי הפנים יפות, דכל דבר יש לו שורש למעלה, והכנענים היו מבוזרים
ומחוקקים בשורשם למעלה בשמים, ועל זה אמר הכתוב דערי הכנענים הם ערים גדולות ובעצרת "בְּשָׁמִים"

נאָר דער הפלאה זאָגט אין פנים יפות" [לפרש הענין, כי] יעדע זאָך האָט אַ שורש
למעלה, אפילו אַ דוֹמֶם, יעדע זאָך האָט אַ שורש למעלה.

^{טו} בגמרא חולין (ז:): תנן התם (תמיד פ"ב, מ"ב) תפוח (צבור האפר) היה באמצע המזבח, פעמים היה עליו כשלש
מאות כור (והוא כמות גדולה מאוד). אמר רבא, גומא. - השקן את התמיד (במים כדי שיהא נוח לפשוט עורו) בכוס של
זהב (שם פ"א, מ"ד), אמר רבא, גומא (ולאו דוקא בכוס של זהב). אמר רבי אמי, דברה תורה לשון הוֹאִי, דברו נביאים
לשון הוֹאִי, דברו חכמים לשון הוֹאִי. דברו חכמים לשון הוֹאִי הא דאמון, דברה תורה לשון הוֹאִי, ערים גדולות
ובעצרת פְּשָׁמִים (דברים א, כח). דברו נביאים לשון הוֹאִי, ויתבקע האֶרֶץ בקולם (מלכים א' א, מ). - [וכן] הוא בגמרא
תמיד, ושם נכתב לשון "הבאי", וכן הוא ברש"י בחומש.

ופירש"י: גוֹזְמָא. מילתא בעלמא ולא דווקא, דמעולם לא הגיע לשלש מאות כור. לשון הוֹאִי. לשון
הדיוט שאינו מדקדק בדבריו ומוציא בפיו דבר שאינו, ולא שיתכוון לשקר, אלא לא דק. בְּשָׁמִים. אלמא לא דק.
וכן ויתבקע האֶרֶץ דְּאֶדְוִיָּה, דנראה מקול ההמון כאילו היא נבקעת.

^{טז} בגמרא עירובין (כא): קְרוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים (שיר השירים ה, יא). אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, מלמד שיש לדרוש
על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות.
ובגמרא סוטה (מט.) משמת רבי עקיבא בטל כבוד התורה. פירש"י שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של
כל אות, וכל שכן תיבות יתירות ואותיות יתירות וכו' וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה.

" פנים יפות פרשת דברים (א, כח): ערים גדולות ובעצרת פְּשָׁמִים וגו'. אמרו חז"ל שהוא לשון הַבְּאִי. ועל דרך
הרמז יש לומר על פי מה שכתבתי לעיל (פרשת שלח, בפסוק עלו זה בנגב, ד"ה ויש לפרש) בפסוק כִּי תִּזְקֹק הוּא מִמֶּנּוּ, כי
ענינו הוא שהיה כח הקדושה שנפלה בתוך הכנענים, וזה שאמרו תִּזְקֹק הוּא מִמֶּנּוּ, פירוש שִׁחְזָקָתָם הוא מאת
הקב"ה. אך זהו במדת בשר ודם, כשנותן את כחו לאַחֵר שוב אינו יכול לו וכו', לכך אמרו כיון שהחיוזק הוא
מִמֶּנּוּ שוב אינו יכול לו, כמו שאמרו חז"ל (סוטה לה.) כביכול אין בעל הבית יכול להוציא את כליו ממנו. אבל כל
זה במדת בשר ודם שיש סוף לכחו, אבל כביכול מדת השי"ת שלעולם כחו קיים ואין חקר וכו'. [וכן] כתב
הרמב"ן סָר צֵלָם מִצִּלְהֶם, היינו הכח שיש שלהם מכח הקדושה. וזה שאמרו ערים וגו' ובעצרת פְּשָׁמִים,
פירוש שיש להם כח ותוקף בשמים, ואי אפשר להכניעם.

די מרגלים האָבן דאָך גע'טענה'ט [על הכנענים] אַז ס'איז פאַרפעסטיגט אויבן, כּי חֶזֶק הוּא מִמֶּנּוּ (שְׁלַח יג, לא) כביכול, איז דער פֿשט מיינט מען נישט, זיי האָבן נישט געמיינט חלילה שטאַרקער ווי כביכול, נאָר דעם כח אלקי [המגין על הכנענים הוא חזק].
[וכמו שמצינו בפסוק] סָר צָלָם מֵעֲלֵיהֶם (שם יד, ט), זאָגט רש"י [מגינים וחזקם, והכוונה] איז אויך דער שר למעלה, דער שר וואָס ער האָט זיי אויפגעהאַלטן. און אַז אויב איז נישט געוועזן [השר], איז געוועזן סָר צָלָם מֵעֲלֵיהֶם.
איבערדעם האָבן זיי גע'טענה'ט [המרגלים, שהם עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׂמִים], די שטעט זענען באַפעסטיגט בְּשָׂמִים, זיי האָבן אַ שטאַרקן כח אלקי, אַ שטאַרקן שר, אויבן האָבן זיי אַ שטאַרקן כח די שטעט, מיט דעם האָבן זיי איבערגעשראַקן דעם כלל ישראל.

אַבער דער "ובצורות בשמים" איז אמת ויציב.

לא

ורק יען דלפי פשוטו של מקרא נראה כגזמא, על כן אמרו בנמרא דדברה תורה לשון הבא: אבל בפנימיות הענין אין שום דבר ריק בלשון התורה

[נאָר] די גמרא זאָגט [שדברה תורה] "דברי הֶבְאִי", ווייל 'לפי פשוטן של דברים' מוז מען אַזוי לאָזן [לפרש דהוא כלשון אדם המגזם], און אַין מקרא יוצא מידי פשוטו, [ולכן אמרו "דברו הכתובים לשון הבאי"].

אַבער דער 'אמת', ליגט אין דערינען 'דער' מִכָּן [הנזכר]. דער עיקר איז דאָך דאָס 'פנימיות', די דרשות. אין פנימיות איז אַ גרויסע זאָך [שהם עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׂמִים].

לב

והיוצא מכל זה, דכל עיר בארץ יל שורש גדול למעלה בשמים

על כל פנים [היוצא מזה, כּי] אַ שטאַט אויף 'דעם עולם', האָט "אויבן" [בשמים] אַ גרויסן שוֹרֶשׁ.

לג

ישוב קושיא ח (באופן ב)

וכמו כן במה שהקים רבי עקיבא "כח התורה" בארץ, עם ממונו של רבי טרפון, בזה קנה לרבי טרפון כמה "ערים" גדולות ובצורות "בשמים"

דאָס קען זיין [בביאור עובדא דרבי עקיבא ורבי טרפון].
דער כח התורה, אַזוי ווי ס'איז גאַרנישט, אין קליינעם, [שכאן למטה הוא נראה רק עסק מַצְעָר וקטן, אַבער] אויבן איז דאָס אַ גאַנצע שטאַט.

לד

דאָס קאָן זיין האָט ער אים געזאָגט [רבי עקיבא לרבי טרפון], איך האָב דיר געקויפט אַ "שטאַט", ס'איז נישט קיין דברי הֶבְאִי, נישט קיין דברים בטלים, [נאָר] אַזוי ווי ס'שטייט דאָרטן "ערים" גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׂמִים, איך האָב דיר געגעבן אַ כח התורה, אויבן האָסטו דערפֿאַר גאַנצע שטעט.

וזהו שהשיב להם משה (רברים שם, ל) ה' יִלְחֶם לָכֶם כָּל אֲשֶׁר עֲשֶׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם, שהיה כח גדול מן הקדושה לשעבוד בישראל בקושי ובפרך, והקב"ה הוציא ממנו ביד חזקה. וכן כשרדפו המצרים אחריהם שהיה הענן עומד בין ישראל להגין עליהם, וכן במלחמות עמלק שלא היה יכול להלחם אלא בפליטי הענן, ואף בהם כתיב (בשלא י, יג) וַיַּחֲלֶשׁ יְהוָה אֶת עֲמֶלֶק וגו'. ובדבר הזה אינכם מאמינים וגו' (שם, לב).
והוסיף עוד לאמור שמה תאמרו שגרים חטא העגל אח"כ שלא תהא השכינה ביניכם, על זה אמר (שם, לג) וְהָהֵלֶךְ לְפָנֵיכֶם בְּדֶרֶךְ וגו', הרי שהשכינה שרויה בכם לשמור אתכם.

און רבי טרפון האָט עס איינגעזען [ואמר לו] ביסט זייער גערעכט, רַבִּי בחכמה ובדרך ארץ, ער האָט געזען דעם כח למעלה, ס'איז אַ שטאַט.

לה

מעם על מה שמקום קבוע בבית המדרש נקרא "שטאַט"

שע"י שמשותף האדם בהחזקת הבית המדרש למטה, קונה לו עיר גדול למעלה בשמים

קאָן זיין, היינו דאמרי אינשי [ווען] מ'קויפט זיך [א "זיץ" קבוע] אין בית המדרש, זאָגט מען איך האָב געקויפט "אַ שטאַט", [ווען] מ'קויפט דאָס בית המדרש. [כי הגם] ער קאָן זיך קוים רירן [מחמת דוחק המקום], ווער שמועסט אין וויליאַמסבורג'ס אַ "שטאַט" ["זיץ" בבית המדרש שלנו, הרי] אין 'קלענסטן דאָרף' קאָן מען זיך מער רירן, [ואם כן] וואָס הייסט אַ שטאַט [כשאינו מגיע אף לידי כפר]? וואו האָט ער אַ שטאַט?

נאָר וואָס דען, אַז מ'ווערט אַ שותף אין בית המדרש, איז נישט טייטש [בלויז אַז] דו קומסט צום דאווענען, דו זעצט דיך אַנידער אויף די "שטאַט", און דו גייסט דיר [אחר התפלה לביתך, ולא איכפת לך בקיום הבית המדרש, לא כן הוא אלא] מוז מען ווערן אַ "שותף" [בנתינת ממון להחזקת הבית המדרש] און אויפהאלטן וואָס מ'ברויך. און [כמו כן להיות שותף] אין די תלמוד תורות, און אין כח התורה, און אַלעמען וואָס מ'ברויך האָבן אין שטאַט.

אַז מ'ווערט אַ "שותף" אין דעם [בהחזקת הבית המדרש או תלמוד תורה], האָט מען טאַקע אַ "שטאַט", דאָס הייסט אַ שטאַט. אַז נישט האָסטו נישט געקויפט קיין שטאַט [בקניית "זיץ"], דו קאָנסט דיך קוים רירן, דאָס איז אַ שטאַט? מ'גייט עפעס אַזאַ פאַלטשן נאָמען?

לו

קאָן זיין 'דאָ' [בשכונת באַראָ פאַרק] איז אַ "שטאַט" מערער, אָן דעם אויכעט, [כי אין המקום דחוק בבית המדרש שבבאָראָ פאַרק, כמו אצלינו בהבית המדרש בווייליאַמסבורג], אָבער אַלץ נאָכנישט גענוג [טעם מספיק לקרותו "עיר"], ס'איז דאָך אַלץ נאָך ווייניגער ווי אַ דאָרף.

לז

[ועכ"פ] אַז מ'איז נישט באַטייליגט אין דעם [בקיום והחזקת הבית המדרש והת"ת], האָט מען נישט קיין "שטאַט".

[ורבי עקיבא] ער האָט אים געוויזן [לרבי טרפון] דו האָסט אַ "שטאַט". אַז פאַר דיין געלט האָט מען מײַסד געווען אַ "כח התורה", דעמאָלט האָסטו אַ "שטאַט" [למעלה בשמים].

לח

היוצא מזה לענינינו בהחזקת מוסדות החינוך

על כל פנים דאָס איז דער חיזוק, דאָס איז דער קיום [כח התורה, מה שמשותפין ונותנין לקיומה, ועל כן] דאָס איז מוטל אויף די [אידן, לתמוך בהתלמוד תורה].

לט

איבערהויפט זעט מען דאָך - מ'דאָרף נישט זאָגן - דאָ אַט אין די אַלע מדינות, דער שורש פון אַלע ירידות, אַלע, די גאַנצע ירידות רחמנא ליצלן, וואָס ס'איז אַזוי

צוגרינד' געגאנגען אין די 'רעבנות' אידן, און אפשר אין די 'מיליאנען', [אין] ווייל דער "חינוך" איז נישט געווען ווי ס'ברויך צו זיין.
דאס קאָן קיינער נישט מ'כחיש זיין, מ'זאל גוט קוקן אויפן השתלשלות [ידידת הדורות, אז יבינו כן] דער שורש איז דאָרט.
[ווייל] אז ס'איז דאָ אַ [גוטע] "חינוך", ס'קומט אַרויס דורות [ערליכע] "אידן", קומט אַלעס נאָך. [שע"י מתקיים גם כל שאר חלקי היהדות].

מ

על כל פנים פאַר דעם 'אויפהאַלטן' [מוסדות החינוך] איז מען מחוייב זיך 'אַהין צו געבן' [בכל מאורו ונפשו], איז נישטאָ קיין גבול און קיין מדה [של מעשר או חומש], נאָר ניש ליתן כל אשר לו] אז מ'זאל עס קענען 'אויפהאַלטן'.
איבערהויפט אין היינטיגן מצב וואָס די אַלע 'גרויסע געלטער' גייען בעווינו הרבים צו דער סטרא אחרא [לקרנות של הציונים וגירוריהם, הרי מאבִּי תַחֲכֻמִּי, אין] דעם ביסל אידן וואָס מ'קען זיך אויפהאַלטן [שלא להתחבר עם הסטרא אחרא], איז מען זיך מחוייב 'אַנצושטרענגען' [וליתן החזקה] מ'זאל קענען אויפהאַלטן [כח התורה על דרך האמת].

מא

המשך הקדמה לשוב קושיא ג
(עד אחר אות ס)

איך מיינ, יעקב אבינו, [וואָס] איך האָב מיך פריער געשטעלט (בקושיא ג), ער איז געוואָרן אַ גרויסער עושר, וַיִּפְרוֹץ לְרוֹב. [זה לא היה לצורכו, רק לצורך החזקת התורה ודברים של מצוה].

מב

הקדמה לשוב קושיא ו - בענין מה שיעקב נתן לבסוף חבל לַעֲשׂו
ממה שאמרת בביאור הפסוקים בפרשת וישלח
(עד אחר אות מח)

איך האָב שוין אַמאָל געזאָגט שוין לאַנג, ער האָט באַפוילן פאַר עֲשׂוֹן (וישלח לב, ה), עס לָבֵן גִּרְתִּי וגו' וַיְהִי לִי שׂוֹר וַחֲמוֹר וגו' וַאֲשַׁלְּחָה לְהַגִּיד לְאֹדְנִי לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיהָ.

מג

קושיא א - בפרשת וישלח

איך ע"י שאמר לו עס לבן גרתי ותר"ג מצות שמרתי, ע"י ימצא חן בעיניו

[וקשה לכאורה, וכי] מיט דעם וועט ער האָבן חן?

און ווי רש"י זאָגט תרי"ג מצות שמרתי, וועט ער האָבן חן?

מד

קושיא ב - בפרשת וישלח

להבין מה שאמר לו "וְהָיָה לִי שׂוֹר וַחֲמוֹר, אֲבָא בְּרַכְנֵי מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, וְזוֹ שֶׁהִבֵּאתִי

פֶּן לָבֵן אִיז לֹא מִן הַשָּׁמַיִם וְלֹא מִן הָאָרֶץ.

פאַרוואָס איז עס לא מן השמים ולא מן הארץ, ס'שטייט דאָךְ (עירובין כז:): 'דאָס' [בהמות] איז דאָךְ אויך גידולי קרקע ווערט דאָךְ [עס] אָנגערופֿן.

מה

ישוב קושיא א - בפרשת וישלח

מחמת ששמר תרי"ג מצות ונהדר במקור המזון שלו, ע"כ לבסוף נתן הכל לעשו עבור חלקו במערת המכפלה

האב איך געזאגט שוין לאנג"י [דהענין הוא כן].

[דהנה] דער אמת ער האָט דאָך געהאַט אַזאַ גרויס פאַרמעגן, [און] צום סוף זאָגט רש"י [בפסוק] [ויחי ג, ה] בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר פָּרִיתִי, ער האָט עס אינגאַנצן אַוועקגעגעבן פאַר'ן חלק [שלן] אין די מערת המכפילה, [אמר] אַין נכסי חוץ לארץ כדאי לי, ס'איז אים נישט כדאי געווען, ער האָט עס אינגאַנצן אַוועק געגעבן, און ס'איז געקומען אין עשׂו'ס הענט. דעם גרויסע פאַרמעגן, דאָס איז געקומען אין עשׂו'ס [רשות].

מו

וזה שאמר לו ואשלחה להגיד לאדני למצא חן בעיניך, כי לבסוף יבא הכל לידך

דאָ, וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמֹר צֶאֱן וַעֲבֹד וַשְּׁפָחָה, האָט ער אים געוויזן 'דו ווייסט דאָך גאַנץ גוט' אַז איך וועל נישט נהנה זיין פון דעם אַלעמען, דאָס וועט נאָר קומען 'צו דיר' אין די הענט אַריין, איבערדעם וַאֲשֶׁלְּחָהּ לְהַגִּיד לְאֲדֹנִי לְמַצֵּא חֵן בְּעֵינֶיךָ, [וכן] אמר לו תרי"ג מצות שמרת, איך בין אַ 'שומר תורה ומצות', צו מיר פאַלט נישט אַריין, איך קאָן נישט נהנה זיין פון 'אַזאַ געלט', ס'פאַלט מיר נישט אַריין, [וממילא] וועט עס נאָר קומען צו דיר, איבערדעם האָט ער געזאָגט אָמַצֵא חֵן בְּעֵינֶיךָ.

מז

ישוב קושיא ב - בפרשת וישלח

מצינו במעשה דמונבו המלך, דמה שנותנין לעצמו נקרא "מן הארץ", ומה שנותנין לצדקה נקרא "מן השמים"

מיט דעם האָב איך געזאָגט [מה שאמר "זו לא מן השמים ולא מן הארץ", דהנה מצינו] ביי מוֹנְבוּ הַמֶּלֶךְ^ב [שכזבו אוצרותיו ואוצרות אבותיו], זיי האָבן באַהאַלטן אוצרות די עלטערן, האָבן זיי געזאָגט אָחִיו ובית אביו בטענה [כי] זיי האָבן געמאַכט אוצרות און דו צוטיילסט עס? האָט ער געזאָגט, זיי האָבן גונו געווען למטה [און] איך בין גונו למעלה. [והיוצא מזה כי] וואָס הייסט למטה, [דעם וואָס] ער האָט געהאַט פאַרמעגנס פאַר זיך. [אַבער אַז] ער האָט עס צוטיילט אויף צדקה, איז עס געוואָרן למעלה, איז עס געווען אויבן.

מח

ואם כן מה שאין נהנין מזה לא לעצמו ולא לצדקה, רק נותנין אותו לעשו הרשע, זה נקרא "לא מן השמים ולא מן הארץ"

דאָס איז רעכט, אַז מ'האַט עס פאַר זיך איז עס למטה, און אַז מ'נוצט עס פאַר מַצּוֹת איז עס למעלה, און אַז מ'גוט עס אַוועק ס'פאַלט אַבער אַריין צו עשׂו'ן, איז עס

^א בדרשה לפני המלחמה בק"ק טעטש, נדפס בדברי יואל וישלח (עמוד קסג, ד"ה ולתרוץ).

^ב ברש"י [ויחי ג, ה] אֲשֶׁר קָרִיתִי לִי. ועוד מדרשו לשון כרי, דגור, שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי, ואמר לַעֲשׂוֹ טוֹל זה בשביל חלקך במערה.

^ג כמבואר בגמרא בבא בתרא (יא.) : תנו רבנן, מעשה במונבו המלך שכזבו אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת, וחברו עליו אחיו ובית אביו, ואמרו לו אבותיך גנוזו והוסיפו על של אבותם, ואתה מבזבזם. אמר להם, אבותי גנוזו למטה, ואני גנזתי למעלה, שנאמר (תהלים פה, יב) אֶמֶת מֵאֲרֶץ תִּצְמַח וְצִדְקַת מִשְׁמִימִים נִשְׁקָף. אבותי גנוזו במקום שהיד שולט בו, ואני גנזתי במקום שאין היד שולט בו, שנאמר (תהלים פט, טו) צִדְקָה וּמִשְׁפָּט מִכּוֹן פִּסְקָף. אבותי גנוזו דבר שאין עושה פירות, ואני גנזתי דבר שעושה פירות, שנאמר (ישע' ג, י) אֲמִירוֹ צִדִּיק כִּי טוֹב כִּי פִּרְי מַעֲלִיָּהֶם יֵאָכְלוּ. אבותי גנוזו [אוצרות] ממון, ואני גנזתי אוצרות נפשות, שנאמר (משלי יא, ל) פִּרְי צִדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֶקַח נִפְשׁוֹת חָסֶם. אבותי גנוזו לאחרים, ואני גנזתי לעצמי, שנאמר (דברים כד, יג) וְלֶךְ תִּהְיֶה צִדְקָה. אבותי גנוזו לעולם הזה, ואני גנזתי לעולם הבא, שנאמר (ישע' נח, ח) וְהָלַךְ לִפְנֵיךְ צִדְקָה כְּבוֹד ה' יֵאֻסְפָּף.

לא מן השמים ולא מן הארץ. [כ"י] 'אָזוי' איז עס מן השמים, אָז מ'גייט עס אויף דָּבָר מְצוֹת. [ואם נהנין ממנו] אויף 'דעם עולם' איז עס מן הארץ, [אָבער] אָז ס'פֿאַלט אַרײַן צו עשׂוֹרין אין די הענט, דאָס איז לא מן השמים ולא מן הארץ. איבערדעם האָט ער געזאָגט, דעס וואָס איך פֿאַרמאָג דאָס איז לא מן השמים ולא מן הארץ. [והנלמד מכל זה, דעיקר תכלית הממון, הוא להשתמש בו מעט לעצמו כדי צורכו, והשאר יתן לצדקה והחזקת התורה, וכעובדא דמונבו המלך].

מט

[התחלת קושיא ו']

היצט לאַמיר'זשע זען. לכאורה איז אַ קשיא, [אויף דעם וואָס] ער האָט נודר געווען מצוה [בעת צרתו]^{כא}, ער האָט אויף זיך גענומען [להפריש] "מעשר".

נ

ברמב"ם מבואר דיצחק חידש הפרשת מעשר

[דהנה] דער רמב"ם רעכנט אויס אין הלכות מלכים^{כב}: אדם הראשון איז נצטווה געוואָרן [ו' מצות], דאָס איז [זעקס פון] די ז' מצות פון בן נח. אברהם אבינו'ן איז צוגעקומען מצות מילה. און יצחק האָט צוגעגעבן "מצות מעשר".

נא

[קושיא ו']

קושיית הראב"ד: דהלא גם אברהם כבר הפריש מעשר

פרעגט דער ראב"ד, ביי אברהם אבינו'ן שטייט דאָך נאָך [לך יד, כ] וַיִּתֵּן לוֹ "מַעֲשֵׂר" מִכָּל. [ולמה כתב הרמב"ם דיצחק חידש מצות מעשר].

[און] פֿאַרוואָס דערציילט ער מיר ביי יצחק'ן וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיִּמְצָא מָאָה שְׁעָרִים, ופרש"י] אומד זה למעשרות היה. [דמזה משמע כהרמב"ם שהיה זה חידש ביצחק].

נב

תירוצי הבספ משנה: דאברהם נהג מצד חומרא, ויצחק מצד הדין

דער כספ משנה פלאַגט זיך^{כג} [לתרץ דברי הרמב"ם, דסובר] ווייל דאָס האָט ער נישט געטון [בתורת מעשר], ווייל ער האָט עס נישט געגעבן נאָר פֿאַר [מלכי צדק מלך שלם, על שכבדו בהוצאת לחם ויין וברכו, על כן נתן לו מעשר מן השלל], דאָס האָט ער נאָר געגעבן, ער האָט 'אַליין' גענומען [אויף זיך, אָבער] ס'איז נישט געווען בדרך מצוה.

^{כא} לשון הבראשית רבה (ע, א): שנדר מצוה בעת צרתו. וכדברי רבינו להלן אות נד.

^{כב} ברמב"ם (מלכים ט, א): על ששה דברים נצטווה אדם הראשון, על עבודה זרה, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים. אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממש רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה, יראה שעל אלו נצטווה. הוסיף לנח אבר מן החי, שנאמר (נח ט, ד) אָךְ בָּשָׂר בִּנְפֹשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ, נמצאו שבע מצות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם. בא אברהם ונצטווה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית. ויצחק הפריש מעשר, והוסיף תפלה אחרת לפנות היום. ויעקב הוסיף גיד הנשה, והתפלל ערבית. ובמצרים נצטווה עמרם במצות יחירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו.

ובהשגת הראב"ד: וכן היה הדבר בכל העולם וכו' והוסיף תפלה לפנות היום. אמר אברהם, כן היה ראוי לומר, והוא התפלל שחרית והפריש מעשר, ויצחק הוסיף תפלה אחרת.

^{כג} בכסף משנה שם: והוא התפלל שחרית וכו'. כתב הראב"ד, כן היה ראוי לומר וכו'. טעם הראב"ד משום דכתיב באברהם לו מַעֲשֵׂר מִכָּל. - ואפשר לומר לדעת רבינו, דאברהם לא אשכחן שְׁעָשֵׂר ממונו, והתם דוקא עישר השלל הבא בידו, ולא בתורת מעשר, אלא לפי שִׁכְבְּדוֹ מלכי צדק בהוצאת לחם ויין וברכו, ורצה לתת לו מעשר השלל. אבל יצחק הוא הראשון שְׁעָשֵׂר ממונו לשם מעשר, כפי דרשת חכמים ז"ל בויזרע יצחק בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיִּמְצָא מָאָה שְׁעָרִים. ודעת רבינו שכל אלו המצות מעצמם עשאו, ולכן לא הזכיר 'נצטווה' רק במילה.

נג

קושיית הלחם משנה: הלא מצד חומרא נהג אברהם בכל התורה כולה, ואם כן מהו החדוש במה שהשמיענו 'הכתוב' דאברהם נתן מעשר

פרעגט אָבער דער לחם משנה פרעגט^{כד} וואָס הייסט ער האָט אליין גענומען, אליין האָט ער דאָך געטון 'אלעס'. וואָס דען שטייט ויָתֵן לוֹ מַעֲשֵׂר מְכֹל, וואָס דאַרפסטו זאָגן דאָ ביי דעם. [עד כאן תוכן דברי הרמב"ם ונושאי כליו].

נד

[קושיא ו']

אם כבר נהג מצות הפרשת מעשר מימות אברהם או יצחק, אם כן כבר נתחייב יעקב בזה, ואם כן מה חידוש יש בנדרו שנדר "וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֵשֶׂר אֲעֲשֶׂרְנוּ לָךְ"

[ולפי זה קשה] לכאורה, על כל פנים זאָגט דאָך דער רמב"ם אַז פון יצחק אבינו [כבר הפרישו מעשר], און דער ראב"ד זאָגט ס'איז נאָך פון אברהם אבינו, איז ער [יעקב אבינו] דאָך שוין נצטוּה געווען מצות מעשר [פון פריער].

ער האָט אויף זיך גענומען אַ נדר, האָט ער אויף זיך גענומען מצות מעשר, [און] דאָס איז דאָך אַ מצוה געווען, וואָרן ס'שטייט דאָך נדר "מצוה" בעת צרתו, דעם לשון איז נדר "מצוה" זאָגט דער מדרש^{כה}, און דער אמת וואָס האָט ער אויף זיך גענומען [מצוה חדשה], און פריער האָט ער נישט מקיים געווען מצות מעשר?, ער האָט דאָך שוין דאָס פונעם פאָטער און פונעם זיידן געהאָט. לויטן ראב"ד איז עס שוין פון אברהם אבינו'ן געווען, און לויטן רמב"ם איז עס פון יצחק אבינו, פונעם פאָטער, פאָרוואָס האָט ער אויף זיך גענומען [מחדש] מצות מעשר.

נה

הקדמה לשוב קושיא ז

האָב איך געקלערט, וואָרן לכאורה דער ראב"ד פרעגט דאָך אברהם אבינו האָט דאָך מקיים געווען מצות מעשר, נאָר [הכסף משנה מתרן] ער האָט עס נאָר געטון געווען פאַר אַ חומרא.

האָב איך געקלערט ס'האָט אַ שורש [דברי הכסף משנה, אַז] יצחק איז געווען מיטן 'דין' [ולא מצד חומרא, כדכתיב] ויָזַרַע יִצְחָק בְּאָרְץ הַהוּא ויִמָּצָא [בשְׁנֵה הַהוּא] מָאָה שְׁעָרִים.

נו

בישמת משה מבאר דאברהם אבינו לא רצה לוותר על חלק נתינת המעשר של רכוש סדום, אבל לא לקחו משלל סדום רק משל עצמו, כדי שלא ליקח ממלך סדום אף הזכות של מעשר המעשרת, ולזה אמר ולא תאמר אני העשיתי את אברהם [דהנה] ס'שטייט אין ישמח משה^{כו}, ער האָט דאָך געזאָגט [אברהם למלך סדום] (לך יד, כג) אַם אָקח מְכֹל אֲשֶׁר לִךְ, [אם] מחוט ועד שְׂרוֹף נעל וְאִם אָקח מְכֹל אֲשֶׁר לִךְ וְלֹא

^{כד} בלחם משנה שם: בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה כו'. קשה דבריש פרק אמר להם הממונה (יומא כח:). אמרו, אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר (בראשית כו, ה) עָקֹב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבָרְהָם בְּקָלִי ... ואם כן היה לו לומר דאברהם קיים הכל. וכי תימא מה שאמר מילה הוא משום דמילה דוקא נצטוה אבל כל השאר קיים מעצמו, וכדדייק מלת 'נצטוה', כדכתב הרב כסף משנה. אכתי קשיא דיצחק הפריש מעשר, דנתן הוא מעצמו ולא נצטוה, וכיון דנחית לכתוב מה שלא נצטוה גם כן, אם כן לימא דאברהם קיים הכל.

^{כה} הובא לעיל בהערה כא.

^{כו} בישמת משה (פרשת לך): ויאמר מלך סדם אל אברהם תן לי הנפש והרכש קח לך, ויאמר אברהם הרמתי ידי אל ה' וגו', ואם אָקח מְכֹל אֲשֶׁר לִךְ וְלֹא תאמר אֲנִי הָעֲשִׂיתִי אֶת אֲבָרְהָם. נראה לי כי ידוע דקיימא לן המציל מן הנהר ומן הגיזים הרי אלו שלו, ומכל מקום טוב וישר לעשות לפנים משורת הדין ולהחזיר, כדאיתא בבבא מציעא (כד:), ובחושן משפט (סימן רנט סעיף ד' בהג"ה) עיי"ש. ועפ"ז פירש הגאון מו"ה נפתלי הכהן זצוק"ל הפסוק (תהלים לב, ו) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לַעֲת מִצָּא, כלומר לעת שימצא, רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, פי' שאפילו אם יציל מן הנהר יחזירונו. ולפי"ז היה כל הרכוש של אברהם מן הדין, רק ממדת חסידות רצה אברהם להחזיר.

תאמר אני העשרתי את אברהם, זאגט ער [בישמח משה, דהנה] לכאורה אז ער האט עס אוועקגעגעבן, ער האט עס נישט גענוצט, איז ער דאך פטור געווען פון "מעשר", [שהרי] ער האט עס נישט קונה געווען, ער האט נישט אינזין געהאט [לקנות הרכוש] פון זיינעט וועגן, און דא שטייט דאך ויתן לו מעשר מכל.

וז

זאגט ער אזוי. ער האט אבער א קוק געגעבן, לעולם על פי דין האט ער דאך 'זוכה' געווען דערינען, [ווייל] המציל מן הנהר ומזוטו של ים הרי אלו שלו (בבא מציעא דף כד), [רק שמדת חסידות ראוי להחזיר. ונמצא כי מן הדין] איז ער דאך מחוייב מצות מעשר [אם יכוון לקנותו], נו פארוואס זאל ער נישט 'זוכה' זיין [דערין, והלא אם לא יקנהו] האט ער דאך שאדן די מצוה [של מעשר].

[ועל כן חשב] וואס זאל ער דא טון. זאל ער אראפנעמען דערפון מעשר [ויחזיר למלך סדום רק ט' חלקים]? ער וויל דאך נישט [לעכב ממנו כלום, שהרי מדת חסידות ראוי להחזיר]. פארקערט, ער האט אים געגעבן [בחזרה למלך סדום את כל הרכוש. אבל לפי זה אם יחזיר כולו, איך יבטל מצות מעשר בשביל מדת חסידות, הלא כיון שמן הדין הוא שלו כבר נתחייב במעשר].

[וועד שאם יקח ממנו מעשר, הרי] מעשר איז דאך מעשר (שבת קיט.), ער וועט ווערן אן עושר [על ידי הפרשת המעשר], וועט ער זאגן [המלך סדום] אז פון מיר איז דאס, די מצוה איז געווען מיין, פון מיין געלט האסטו דאך מעשר געווען. וועט ער אים זאגן, הכלל, דו האסט מיר אלדינגס אפגעגעבן, אבער דאס עשירות האסטו דיר גענומען, ווארן דו האסט דאך אראפגעגעבן דעם מעשר [קודם שהחזרת אלי הרכוש]. דער ישמח משה זאגט דאס.

האט ער זיך אן עצה געגעבן, און ער האט גענומען [החלק של] מצות מעשר [על שלל סדום] פון 'זיינעם' [געלט] וואס ער האט געהאט [פון] פריער, און ער האט גע'מעשר'ט [דערמיט] 'דעם' [של רכוש סדום], איז ער פטור געווען [מלעשר את שלל סדום], און דערנאך האט ער עס 'אינגאנצן' אוועקגעגעבן פאר [מלך סדום, בלא גרעון מעשר מתוך השלל עצמו, ווייל] אפילו די 'מצוה' וואס ס'ברענגט עשירות האט ער אויך נישט געוואלט נעמען פון 'זיינעם' [משל מלך סדום], האט ער דאס אויך אהין געגעבן [משלו, גם חלק המעשר של השלל], האט ער דאס 'אלעס' אהין געגעבן [למלך סדום].

והנה אברהם קיים כל המצות אפילו דרבנן כאמרם ז"ל (יומא כח:) אפילו עירובי תבשילין, והנה קיים בודאי מעשר כספים, והנה בכזה חישב איך יעשה, אם לא יחזיר, הרי ממדת חסידות ראוי להחזיר, ואם יחזיר, איך יבטל מצות מעשר בשביל מדת חסידות, הלא כיון שמן הדין הוא שלו כבר נתחייב במעשר. והיה עולה על הדעת שיתן מעשר והשאר יחזיר, ודי בזה חסידות, או שיתכוין מתחלה שאינו רוצה לזכות, ואם כן לא נתחייב במעשר, והבן. ועל פי זה נ"ל להוסיף נופך על דברי הגאון הנ"ל בפסוק על זאת תתפלל כל חסיד וגוי, דלדידיה קשה דהוה ליה למימר רק לשטף מים יחזירונו. ולפי מ"ש אתי שפיר, דהכונה אליו לא יגיעו מעיקרא, שיתכוין שלא לזכות בו כלל, ואי הכי לא נתחייב במעשר, דלא כל חסיד יכול ליתן משלו כמו שעשה אברהם וכו'. והנה אברהם לא רצה לחסר מצות מעשר בשום אופן, ונתן מעשר 'משלו' למלכי צדק. והנה מלך סדום אמר והרכוש קח לך, והשיב לו אברהם, אם כי שלי הוא, מכל מקום הרימותי ידי אל ה' לקדש שם שמים אם אקח מכל אשר לך וגוי, ואם כן יעלה על הדעת דמכל מקום המעשר ינכה לו. לזה אמר לא מבעיא שלא אקח, אלא גם זו שלא תאמר אני העשרתי וגוי, כי המעשר שנתייחא סבה להתעשר, כמו שדרשו (שבת קיט.) עשר בשביל שתתעשר, לא אנכה לך, שלא תאמר אני העשרתי וגוי, רק משלי הוא, והבן זה כי אין וותרנות כמוהו. ואמר אברהם במכוון למלך סדום בלשון זה, להודיעו שאין עניות מן הצדקה רק אדרבה עשירות, ואולי ישמעו אנשי סדום וישבו מדרכם הרעה, ויחזיקו יד עני ואביון ולא יאבדו, כי בצדקה ינצלו, והבן.

[און] דאָס האָט ער געזאָגט וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הָעֲשֵׂרְתִּי אֶת אַבְרָם, [ווייל] וְלֹא אָקַח "מִכָּל" אֲשֶׁר לָךְ, איך וועל 'גאַרנישט' נעמען פון דיינעם, זאָגט ער וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הָעֲשֵׂרְתִּי אֶת אַבְרָם, על ידי שנגרע 'המעשר' משלך, כִּן אפילו דאָס "מעשר", דאָס נעם איך אויך פון 'מיינעם'. - אַזוי זאָגט דער ישמח משה זאָגט עס.

נח

ישוב קושיא ו

ונמצא דמה שנאמר באברהם וַיֵּתֶן לוֹ מֶעֶשֶׂר מִכָּל, אין הכוונה על נתינת מעשר שנותנים מדינא, רק על וותרנות וחומרא יתירה שנהג אברהם בוה, וכדברי הישמוח משה

קומט אויס דער וַיֵּתֶן לוֹ מֶעֶשֶׂר מִכָּל, דאָס איז ער נישט מחוייב געוועזן. איבערדעם איז רעכט [דברי הרמב"ם וואָס] ער רעכנט דאָס נישט, וואָרן ס'איז דאָך נישט געווען 'בחיוב', דאָס האָט ער דאָך נאָר געגעבן 'אָזוי'.
און סיי ווי סיי מוזטו דאָך זאָגן ער האָט געגעבן 'שלא בחיוב', וואָרן ער האָט דאָך עס אַוועקגעגעבן אינגאַנצן, אינגאַנצן צוריק געגעבן פאַר סדום'ן, [ובאופן כזה אין 'חיוב' מעשר כלל].

נט

אבל הפסוק של יצחק מיירי מנתינת מעשר גמור מתוך שלו, ואם כן יצחק הוא הראשון שנוכר בו הפרשת מעשר של 'חיוב', ולזה תלה הרמב"ם דין המעשר ביצחק ולא באברהם

[וממילא] קאָן זיין, יצחק האָט שוין געגעבן פון דעם וואָס ס'איז געבליבן ביי 'זיך'. [וכדרך חיוב הפרשת מעשר, ואופן כזה מצינו ראשונה אצל יצחק ולא נאמר כן להדיא אצל אברהם. ואתי שפיר מה שהרמב"ם לא חשב דין הפרשת מעשר רק מיצחק, ולא מאברהם].

ס

התחלת ישוב קושיא ו

ויעקב חידש בנדרו שיעשה גם הוא כאברהם, להפריש 'משלו' גם חלק המעשר על נכסי חוץ לארץ שיתנם הכל לעשו

היצט לאָמיר'זשע זען וואָס איז געוואָרן ביי 'אים' [יעקב אבינו].

יעקב אבינו האָט דאָך אויך דעם גאַנצע אַוועקגעגעבן פאַר עֲשׂוֹן [עבור חלקו במערת המכפלה, ואם כן] לכאורה האָט ער דאָך נישט געדאַרפט צו געבן קיין מעשר [מצד הדין, ועל זה נדר יעקב שיפריש מעשר מטעם הנדר גם מזה. וזהו דבר שלא נתחייב בוה מקודם, כי מה שאברהם נהג כן היה זה רק מצד וותרנות וחומרא יתירה, והוסיף יעקב לנהוג גם הוא כן מטעם נדרו].

(ההמשך בישוב קושיא ו, ובביאור הפסוק וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו, באות סב-סג)

סא

ישוב הקישויות בפסוק וַיֵּתֶן לִי לָחֶם לְאֶכֹּל

ישוב קושיא ג

יעקב אבינו התפלל שיהיה לו עשירות, אבל הקב"ה יתן לו הרעת, שלצורך עצמו אינו צריך יותר מן "לאכול וללבוש", והשאר יתן לדבר מצוה, כצדקה והחזקת התורה

קאָן זיין דאָס איז דער פֿשט אין פסוק [וַיֵּתֶן לִי לָחֶם לְאֶכֹּל] וְכָדָה "לְלָבוֹשׁ".

[דהנה] יעקב אבינו האָט געזאָגט, ער האָט מתפלל געווען וּשְׁמֵרְנִי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה וּגְו' [וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אֲבִי], זאָגט רש"י [בשלוש, שלם מן החטא], שלא אלמד מדרכי לבן ומדרכי עשו, איך זאָל מיך נישט לערנען פון לָבָן און פון עֲשׂוֹן.

יעקב אבינו האָט געוואוסט, אַז ער האָט "עשירות" ברויך ער עס האָבן אויף אַ "דבר מצוה", [וממילא] ער האָט נישט מורא געהאַט פאַרן "עשירות".

אודאי אז מ'וויל 'פאר זיך' זיין אן "עושר", קאן מען אריינפאלן אין "נסיונות". אָבער אַ איד (שיודע כין) וואָס ער האַלט 'פאר זיך', ווייסט ער ברויך ער האָבן [נאָר] דעם וואָס ער 'ברויך', און אז ער האָט מוֹתָרוֹת דאָרף ער טון דערמיט 'עפעס', דאָרף ער טון דערמיט מצות ומעשים טובים ..

[ולכן] האָט ער נישט מתפלל געווען ער זאָל נישט 'האָבן' [עשירות כלל, וכדוּכחנּו לעיל אות י-ב]. [נאָר] ער האָט מתפלל געווען דער בורא כל עולמים זאָל אים געבן דעת און זאָל אים געבן שְׂכָל און זאָל אים געבן אַ פֶּחַ, [אז] ער זאָל 'וויסן' [איך להתנהג בממונן], וְנָתַן לִי עַר זאָל מיר געבן [דעת ושכל וכח] איך זאָל 'וויסן' לָחֵם "לְאֹכֹל" וּבְגָד "לְלַבֹּשׁ", אַז וואָס איך ברויך פֶּאָר 'מיר' [הוא רק מה שצריך "לאכול וללבוש"].

[ואם כן כוונת הפסוק אין] נישט ער זאָל אים טאַקע נישט געבן [עשירות, כמו שכתב הכלי יקר], ניין, [אלא שיתן לו הקב"ה "עשירות", וגם] ער זאָל אים 'צוגעבן' דעם דעת. דעם לָחֵם "לְאֹכֹל" וואָס ער טייטשט [=מה שמדייק הכלי יקר], וּבְגָד "לְלַבֹּשׁ", האָט ער מתפלל געווען נישט ער זאָל אים נאָר געבן לָחֵם 'לאכול' [כתירוץ הכלי יקר], ניין, [נאָר] ער זאָל אים געבן אַזאַ דעת [אז] ער זאָל וויסן אַז פֶּאָר "זיך" ברויך ער [נאָר] לָחֵם "לְאֹכֹל" וּבְגָד "לְלַבֹּשׁ", [והשאר יתן וינדב לדבר מצוה].

סב

המשך ישוב קושיא ו

סיום ביאור הפסוק וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֹשֶׁר אֶעֱשֶׂנּוּ לָךְ

"וכל" אשר תתן לי, היינו גם העשירות שהם יותר מכדי צורכי ואתנו לאחרים, גם זה אני מקבל עלי כי עשר אעשרנו לך, להפריש על זה חלק מעשר מתוך שלי

און דאָס זאָגט ער "וְכָל" [אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי], וְכָל איז דאָךְ אַ ריבוי, [דהיה די לכתוב] אַז ער זאָגט 'אשר תתן לי עשר [אעשרנו]', וואָס איז דער "וְכָל".

[אבל לדרכינו] זאָגט ער "וְכָל" אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי, דעם וואָס דו וועסט מיר געבן עפעס 'מער', [ולפי האמור לעיל, היינו כי אפילו דעם וואָס] איך וועל עס גאָר אפילו פֶּאָר עֲשׂוֹן אַוועקגעבן, וועל איך אויך מַעֲשֶׂרֶיךָ¹², "וְכָל" אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי "עֹשֶׁר אֶעֱשֶׂנּוּ" לָךְ, אפילו דאָס איבריגע, דעם מותרות וואָס דו וועסט מיר געבן, [און דעם וואָס] אפילו איך וועל עס גאָר אַוועקגעבן אינגאנצן פֶּאָר עֲשׂוֹן, פונדעסטוועגן מַעֲשֶׂרֶיךָ וועל איך נאָר פון 'מיינעם'. [ועל זה היה 'נדרו', להוסיף על מה שכבר נתחייב מדינא (וכדלעיל אות ס)].

סג

ונמצא שלא היה זה מכלל החיוב של הפרשת מעשר שכבר נהג מימות יצחק, רק תוספת חומרא, לעשות כדרך שעשה אברהם ברכוש סדום

איבערדעם איז רעכט וואָס ער האָט געזאָגט [שנדר מצוה בעת צרתו] עֹשֶׁר אֶעֱשֶׂנּוּ לָךְ, [אף שכבר נהגו בהפרשת מעשר מימות אבותיו]. וואָרן ווען נישט העט ער דאָךְ גיווען געגעבן [כשנותן] פֶּאָר דברים טובים, העט ער דאָךְ גיווען געגעבן דאָס גאַנצע [לאחרים, ולזה עשה נדר שמקורם יפריש מחלק 'שלו' גם חלק עשירית על מה שיתן לאחרים לדברים טובים, וכעין שעשה אברהם ברכוש מלך סדום].

¹² וכמו שמצינו כן לענין הדורון שנתן לעשו, שכתב רש"י (וישלה לב, יד) בפסוק וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה, וז"ל: דבר אחר מן הבא בידו, מן החולין, שנטל מעשר, כמה דאת אמר עֹשֶׁר אֶעֱשֶׂנּוּ לָךְ, והדר לקח מנחה.

סד

ועם כל זה שפיר למדו מכאן דהמבזבז אל יבזבו יותר מחומש, דלולי
זאת היה יעקב אבינו נודר להפריש עוד הרבה יותר משלו על של אחרים

איבערדעם לערנט מען זיך ארויס [מפסוק זה] אז על פי דין ברויך מען נאָר געבן אַ
חומש, ווען נישט העט ער דאָך אים דעס אויך גיווען געגעבן מער. איבערדעם זאָגט
די גמרא (כתובות נ.) פון דאָנעט איז געדרינגען אַ חומש [ולא יבזבו יותר].

סה

סיום ישוב קושיא ג

אַבער דער אמת האָט ער נישט מתפלל געוועזן אויף דעם [שלא יהיה לו עשירות],
און ס'איז טאָקע אזוי געווען טאָקע [שנתעשר, וכדכתיב] ויִפְרוֹץ הָאֵישׁ וגו'.

סו

ישוב הקושיות בפסוק וישמע את דברי בני לֶבָן

הקדמה לישוב קושיא ד-ה

בני לֶבָן תמהו מוהיכן בא ליעקב השפעת עולם הזה, הלא מצד מצותיו שהם לשמה, שכרו שמור כולו לעולם הבא
היצט לאמיר'זשע זען.

די בני לֶבָן האָבן דאָ אַ קוק געגעבן אז ער [יעקב] איז דאָ געוואָרן אַזאַ גרויסער
עושר. [און] זיי האָבן געוואוסט שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין ט:), און זיינע
מצות זענען [שמורים לעולם הבא], ער האָט נאָר געברויכט האָבן בלויז עולם הבא, נואם
כן ווי קומט צו אים [השפעת עולם הזה].

סז

ישראל נומלים מהאומות את הזכות שהשתוקקו, לקבל מקצת מצות בשעת מתן תורה,
ואף שכבר יש לישראל הרבה זכות, מכל מקום גם הוספות זכות זה יש לו חשיבות

[נאָר] איך האָב שוין געזאָגט אַמאָל^{כב}, דעס וואָס ס'שטייט אין קדושת לוי^{כט}
[בפסוק] ה' מְסִינִי בָּא וְזָרַח מְשַׁעֵר לָמוֹ [הופיע מִהָר פֶּאֶרָן] (ברכה לג, ב), פֶּאֶרְוֹאֵס שְׂטִיט
נישט וְזָרַח 'לְשַׁעֵר' און [הופיע] 'לְפֶאֶרָן', נאָר "מְשַׁעֵר".

^{כב} בס"ג חיי שרה תש"כ, עורר.

^{כט} בקדושת לוי (בדרושים לשבועות, עה"פ ויגד משה את דברי העם): ונבאר הכתוב בזאת הברכה (לג, ב) וְזָרַח מְשַׁעֵר לָמוֹ
הופיע מִהָר פֶּאֶרָן וְאֵתָה מְרַבֶּת קֶדֶשׁ מִמֵּינוּ אֵשׁ דֵּת לָמוֹ, דקשה הוי ליה לומר וְזָרַח 'לְשַׁעֵר' לפי פירוש רש"י
עיי"ש. עוד הא דכתוב בריש הפסוק ה' מְסִינִי בָּא, ואחר כך מפסיק באמצע וְזָרַח מְשַׁעֵר כו', ואחר כך בסוף
הפסוק כתיב וְאֵתָה מְרַבֶּת קֶדֶשׁ, הוי ליה למימר זה אחר זה וכו'.

והנראה, דהנה חכמינו ז"ל אמרו מלמד שהחזיר הקב"ה על כל אומה ולשון אם יקבלו התורה, ושאל עֲשׂו
מה כתיב בה, ואמר הקב"ה לא תִרְצֵץ, ולא רצה לקבלה. וְלִישְׁמַעְיָאל אמר לא תִנָּאֶף, ולא רצה. ולכאורה קשה
למה החזיר הקב"ה אחריהם, היתכן לומר שאם היו רוצים היה ניתן להם.

אמנם טובה גדולה עשה הבורא לישראל במה שהחזיר עליהם שיקבלו התורה, שצפה הקב"ה על סוף דבר
בקדמותו, ועשה זאת למען עם נחלתו, דראה שיגזור עליהם שיהיו בגלות בין האומות, וחס ושלום שיעסקו
ישראל עם הגוי וידבר עמו דיבורים בענייני צרכי עולם הזה, והגוי באמת משוקץ ומתועב וטמא, מחמת זה
ימשוך ישראל מעבודת הבורא, שצריך הישראל לדבר עם טמא כזה, וחלילה לקדושה לעסוק עם הטומאה,
להכי החזיר השי"ת על כל אומה ולשון שיקבלו התורה. ולכן עֲשׂו שלא היה רוצה לקבל לא תִרְצֵץ, אמנם יתר
התורה היה רוצה לקבלה להיות עבד הבורא, והיה לְעֲשׂו 'קצת חשקות' להיות עבד הבורא. וכן יִשְׁמַעְיָאל לא
רצה לא תִנָּאֶף, אמנם יתר התורה היה רוצה לקבל להיות עבד הבורא. וידוע דכל מה שהיה אז בשעת מתן תורה
נשאר עתה רשימה, ולכן נשאר הרשימה בין האומות מה שהיה להם 'קצת חשקות' להתורה. והפעולה מזה
עתה, כשמדבר איש הישראל עם הגוי ממשך הישראל מן הגוי רשימה שיש בו מקצת חמדתו שהיה בו אז לקבל
התורה, ונוטל הישראל לעצמו. ולזה כתוב בכתבי האריז"ל שנגלו ישראל בין האומות לברר נצוצות קדושות
שנאבדו בקליפה, והיינו כנ"ל, שכל איש הישראלי שמדבר עם הגוי ממשך הישראל הקדושה שיש בהגוי. הגם
שישראל בלא זה הם קדושים, מכל מקום גם זה טוב. כמשל לעשיר עשיר לו מאה אלפים אדומים [=שם מטבע],

זאָגט ער, [דהקב"ה] ער האָט אָנגעטראָגן פֿאַר זיי [להאומות] זיי זאָלן נעמען די תורה, [ונכשאלו מה כתיב בה, והשיב להם לא תרצח ולא תנאף] האָבן זיי געזאָגט אי הכי לא בעינא (עבודה זרה ב: זוהר בלק קצב: ובפרקי דרבי אליעזר פרק מא).

אַבער זיי האָבן 'דאָך' אַ שטיקל 'חשקות' געהאַט אויף 'אַנדערע' מצות [שעליהם לא אמרו 'לא בעינא'], 'עפעס' איז דאָס אויכעט.

ממילא אַז זיי האָבן נישט מקבל געווען [די תורה], און [שפעטער ווען] אידן זענען געווען אין גלות, נעמט מען אַרויס 'דעם' ניצוץ הקדוש, 'דעם' חיות, דעם ניצוץ וואָס זיי האָבן געהאַט [בהשתוקקותם לקבל קצת מצות], נעמט מען [מהם, וזוכים בהם ישראל].

איי זאָגט ער [הקדושת לוי] וואָס פעלט אויס [לישראל קצת זכותים אלו]. זאָגט ער, אַן עושר וויל "נאָך" האָבן, אַזוי גיט ער צו פאַרשטיין, ס'איז אַ חשיבות צו האָבן נוי מער].

[ובזה אתי שפיר מה שאמר הכתוב מְשַׁעֵר ומהר פֿאַרן, דהכוונה שהביא הקב"ה לישראל בהר סיני כל החשקות שהיה אצל עשו וישמעאל, וגם בהחיות שלהם זוכים בני ישראל]. [עד כאן דברי הקדושת לוי].

סח

ויש לומר הסבר על החשיבות שיש לישראל מזכותי האומות, דעל ידי זה זוכים גם להשפעת עולם הזה מכיון שהם שלא לשמה, ועל דרך שפירשתי באומרים מהפסולת (של מצות) נתעשר משה [נאָר] מ'זאָל פאַרשטיין וואָס איז דאָס חשיבות [בקבלת זכותים של האומות]. האָב איך געזאָגט [לבאר זאת, כן] דאָס האָט אַ גרויס חשיבות.

סט

[דהנה] איך פלעג צו טייטשן^ל וואָס ס'שטייט (כי תשא לד, א) פֿסָל לָךְ [ופירש רש"י הפסולת שלך, משם נתעשר משה (שמו"ר מו, ב)]. ויש להבין פֿאַרוואָס?

ע

[נאָר] לעולם [איז דאָך] שכר מצוה בהאי מצוה ליכא, נאָר די מצות וואָס מ'טוט [שלא לשמה] - ומְשַׁלֵּם לְשִׁנְאָיו אֶל פָּנָיו (ואתחנן ז, י) - דעס וואָס מ'טוט אנשים פשוטים, על מנת לקבל פרס, אַזוי ווי ער אַליין זאָגט דער קדושת לוי [אצל] די אומות העולם, דעם צאָלט מען אַפּ אויף 'דער וועלט' לא^ל.

אף על פי כן כשמייתר עוד 'אדום זהב' אחד, גם הוא טוב לו. וכן בשעת מתן תורה שקבלו ישראל את התורה, אז ירד להם כל השתוקקות של כל העולם, גם הקצת השתוקקות שהיו משתוקקים כל אומה ואומה לקבל התורה, ירד לישראל בשעת מתן תורה, והיה להם תאוותם ותאוות כל האומות. וזה היה כוונת השי"ת, שירד תאוותם לישראל, ונתעברו הנצוצות קדושות בקליפה וצריכין ישראל להמשיך ולהעלותם עתה בגלות וכו'.

וזה כוונת הכתוב וְרַחַם מְשַׁעֵר לָמוֹ, פירוש שהזריח השי"ת לישראל 'משעיר' כנ"ל, שלהכי החזיר הקב"ה הוא על עשו לקבל התורה, שתאוותו שהיה לו קצת תאוה, האיר על ישראל בשעת מתן תורה. הוֹפִיעַ מִהֵר פֿאַרן כנ"ל, 'מישמעאל' שהיה לו קצת תאוה, האיר על ישראל התאוה שלו. וְאָתָּה מִרְבַּבֵּת קִדְשׁ, פירוש שהביא לישראל גם כן התאוה של הרבבות קודש של מלאכי מעלה, שזריח כל החמדות והתאוות על ישראל, מה שהתאוו כל עליונים ותחתונים לקבל עול מלכותו עליהם. מִיְמִינוּ אֵשׁ דֵּת לָמוֹ, פירוש מִיְמִינוּ, כלומר מהתאוה שהיה להם לכל אומה ואומה, בא להם אש כנ"ל, שכל התאוה באו לישראל.

^ל עיין בדברי יואל מקץ עמוד שסה, בא עמוד שי, ויקרא פו, נשא קנה, סוכות קו, קהלת שלא.

^{לא} ועיין ברמב"ן (אחרי יח, ד) וז"ל, ודע כי חיי האדם במצות כפי הכנתו להם, כי העושה המצות שלא לשמן על מנת לקבל פרס יחיה בהן "בעולם הזה" ימים רבים בעושר ובנכסים וכבוד, ועל זה נאמר (משלי ג, טו) בְּשִׂמְאֻלָּה עֶשֶׂר וְכִבּוֹד, ופירשו (שבת אט) למשמאילים בה עושר וכבוד, וכן אותם אשר הם מתעסקין במצות על מנת לזכות

משה רבינו האָט פריער נישט געהאַט [מהיכן ליקח מצות כאלו שהם על מנת לקבל פרס], און ס'איז געווען דאָס דור איז [אויך] געווען זַפּאי, בלויז גרויסע מענטשן, פון 'די' מַצוֹת [שהם עשו לשמה] האָט מען נישט געקענט האָבן [שכר] אויף "דעם עולם". נאָר ס'שטייט (עירובין ט.) פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מְלָאִים מַצּוֹת כְּרֻמּוֹן, זאָגט דער ישמח משה (פ' בראשית) ס'איז אויסגעמישט מיטן פסולת, אַזוי ווי דער רימון איז אויסגעמישט, די מַצּוֹת זייערע איז אָבער נאָר כְּרֻמּוֹן, ס'איז פסולת מיט אוכל, ס'איז אויסגעמישט מיט אַסאך פסולת.

[ולכן לאחר חטא העגל] נאָכדעם ביי די לוחות שניות איז שוין געווען אויסגעמישט מיט פסולת, [שהדור ירד ממדרגתו, וכבר היו אנשים שעשו מצות שלא לשמה].

און משה רבינו זָכָה וזיכה את הרבים וזכות הרבים תלוי בו (אבות ה, יח), האָט ער באַקומען [פונעם דור] אזעלעכע מַצּוֹת, פון די וואָס זיי האָבן פסולת, פון דעם האָט ער געקאָנט ווערן אַן עושר.

זאָגט ער פֶּסֶל לָךְ, "הפסולת" שלך, משם נתעשר משה. [והיינו דמהמצות שלא לשמה שעשו אנשי הדור, שזה נקרא בחינת פסולת נגד המצות שהם לשמה, משם נתעשר משה, כי על זה משתלמים גם בעולם הזה].

עא

[ובזה ביאירתי דברי הקדושת לוי, דיש לנו חשיבות במה שאנו יכולים לקבל גם הקצת זכותים של האומות העולם, כי בשכר זאת אנו יכולים להשיג גם השפעת "עולם הזה"].

עב

ישוב קושיא ד-ה

בני לבן טענו כי לָקַח יַעֲקֹב את כל הזכותים שהיה לָבָן, ממה שהיה לו קצת חשקות לדבר טוב, ע"י שגשפע מיעקב דאָס קאָן זיין האָבן די בני לבן גע'ט'ענ'ה'ט, [דלכאורה] ווי קומט עפעס ער זאָל ווערן אַן עושר, [והלא עָשָׂה כל המצות רק לשמה].

נאָר ער איז געווען מיט יעקב אבינו'ן אינאיינעם, [דער] לָבָן. [וממילא] האָט ער [יעקב] דאָך עפעס אַריינגעברענגט אין אים [לָבָן] אַמאָל אַ 'שטיקל חשקות' אויף אַ מצוה, און אַמאָל אַ שטיקל אידישקייט, נאָר ער איז נישט געבליבן דערביי¹ [שלא התקיים זאת אצלו בפועל, אמנם] וואָס ס'איז געוואָרן [עם החשקות הזה], נו ווער האָט דאָס גענומען? האָט דאָך עס יעקב אבינו באַקומען, האָט ער געזאָגט [הבני לבן] פון דעם איז ער געוואָרן אַן עושר.

בהן לעוה"ב שהם העובדים מירא, זוכים כוונתם להנצל ממשפטי הרשעים, ונפשם בטוב תלין. והעוסקין במצות מאהבה כדין וכראוי, עם עסקי העוה"ז, כענין הנזכר בתורה בפרשת אם בחקותי (כו, ה) וְהָשִׁיג לָכֵם דִּיש אֶת בְּצִיר, יזכו בעוה"ז לחיים טובים כמנהג העולם, ולחיי העוה"ב וזכותם שְׁלָמָה שם. והעובדים כל עניני עוה"ז ואינם משגיחים עליו כאילו אינם בעלי גוף, וכל מחשבתם וכוונתם בבוראם בלבד כענין באלהיו, בהדבק נפשם בשם הנכבד, לחיי לעד בגופם ובנפשם כנראה בכתוב באלהיו, וכידוע ממנו בקבלה, וכמו שבא במדרשים בחנוך ובבני העוה"ב העומדים בתחיית המתים. ולכן יאמרו הכותבים בשכר המצות למען יאָרכוּן יְמֵיךָ (יתרו כ, יב), לְמַעַן תִּתֶּנִּי (דברים טז, כ), וְהָאֲרָכָה יָמִים (שם כב ז), כי הלשון יכולת מיני החיים כולם כפי הראוי לכל אחד.

² וזה לשון רבינו בס"ג ויצא תשכ"ח (לשון קדשו קונטרס עט, אות טז): וַיֵּשֶׁב לָבָן לְמִקְמוֹ, זאָגט דער מדרש (כ"ד עד, טז) לְמִקְמוֹ [היינו] "לסורו", ער איז חזר לסורו [פירוש לְרַעְחוֹן]. פּרעגט ער די קשיא חזר לסורו?, ווען איז ער דען גוט געווען? דער יפה תואר זאָגט, ער [לבן] האָט עפעס געהאַט 'דאָך' [קצת פרישה מדרכיו הרעים], פון יעקב אבינו האָט ער דאָך עפעס 'גענאָשט'. – וז"ל היפה תואר (על ב"ר שם): וטעם דרשה זו מכפל "וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב", אלא וַיֵּשֶׁב, חזר לסורו. ואף על פי שלא מצינו שקודם לכן היה פרוש מעבודת אלילים, מכל מקום מסתמא כל ימי היות יעקב בביתו היה פרוש קצת מדרכיו הרעים וילמד מצדקת יעקב.

עג

ומאָשר לאַבינו עֲשֵׂה אֶת כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה, דעל ידי הוכחות ש'לקח' מלבן זכה גם להשפעת עולם הזה

[וזהו שנאמר שהבני לבן אמרו] לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ, אַז דער טאַטע [לבן] האָט עפעס געטון אַמאַל אַ דָּבָר טוֹב, האָט ער [יעקב] עס אויך צוגענומען [ולא נשאר שום זכות אצל לבן (ומישוב קושיא ה)].

ומאָשר לְאָבִינוּ, פון די מַצּוֹת וואָס ער האָט באַקומען פון אונזער טאַטן, עֲשֵׂה אֶת כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה, פון דאָרט איז ער געוואָרן אַן עושר.

וואָרן זיינע מַצּוֹת [של יעקב] זענען דאָך בלויז עולם הבא, פון זיינע מַצּוֹת האָט ער נישט געקאַנט ווערן קיין עושר, נאָר ער האָט גענומען אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ – דאָס האָבן די בני לבן דאָ מַתְרַעַם געווען – [המצות אשר לאבינו] האָט ער גענומען, [און] פון דעם איז ער דאָס געוואָרן אַזאַ גרויסער עושר^{לג}.

עד

הקדמה ל'שוב קושיא ד' (באופן ב)

לבן היה רגיל לדבר רע על יעקב, כדי להשפילו ולבוות אותו ואת דרכו

ס'קען נאָך זיין, [במה שהוסיפו לומר] ומאָשר לְאָבִינוּ עֲשֵׂה אֶת כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה. [ולדורך זה נוכל לפרש לשון את כל "הכבוד" כפשוטו, דפירושו כבוד ולא ממון].

[דהנה] לעולם לָבֵן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל, ער האָט דאָך געוואַלט מַכְנִיעַ זיין און ער האָט געוואַלט צונעמען [פון יעקב אבינו] וואָס' ער האָט געקענט, [ואם כן] מסתמא

^{לב} ובשבת שאחריו בס"ג ויצא תשכ"ח, הזכיר רבינו בחינה זו שאמר כאן, והוסיף עוד בחינה הקרוב לזה באופן אחר קצת. וזל"ק (לשון קדשו אות טז-עב): דעם וואָס די בני לבן האָבן געזאָגט לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וגו'. כ'האָב געזאָגט די וואָך זונטאָג [לפרש זה], איך האָב געזאָגט אַביסל אַן אנדערע בחינה, די 'עלבע זאך' וועל איך זאָגן [נאָר אין] אַן 'אנדערע בחינה'.

ס'איז ידוע וואָס זיי ברענגען דאָך [בכחנות אור לבעל פנים מאורות, פרשת חיי ד"ה ובוה] פון ספר חסידים (ובחובת הלבבות שער הכניעה, פרק ז), [כי] אויף 'ענעם עולם' קאָן זיין אַמאַל [אז] איינער וועט האָבן 'עבירות' וואָס ער האָט נישט געטון און 'מצות' וואָס ער האָט נישט געטון, [והסיבה לזה] ווייל מ'האָט אויף אים גערעדט לשון הרע, האָט יענער פון אים איבערגענומען די 'עבירות', און יענעם 'מצות' איז אויף אים גאָר געקומען. [ונמצא] ס'קאָן דאָך אַמאַל זיין אַן מ'איז איינעם משפיל [והוא באמת טובה לו, שמה מגיע לו הרבה מצות וזכותם].

דאָס קען זיין. די בני לבן האָבן זיך דאָ 'אומגעקוקט', יעקב אבינו איז דאָ אזוי 'גרויס געוואָרן', ער איז געוואָרן אַזאַ 'גרויסער עושר', [ותמחו ער זה] פון וואו איז דאָס?, ווי כ'האָב פריער געזאָגט, [דהלא] שכר מצוה בהאי עולמא ליכא [קידושין ט:]; פאָרוואָס קומט עס [שכרו ליעקב] אויף 'דעם עולם'. אלא מאי מוז זיין נשקיבל זאת ע"י לשון הרע של לבן, זיי האָבן דאָך געוואוסט [אז] לבן האָט דאָך כסדר אויף אים 'גערעדט', אזוי ווי דער נזר הקודש זאָגט [על דברי הבר' ער, עז], ער האָט אויף אים גערעדט.

[און] 'עפעס' [דברים טובים] האָט ער [לבן] דאָך געהאָט, ער זאָגט דאָך [במדרש (מובא לעיל שם) על הפסוק וישב לבן למקומו שהיה] חזון לסורו, [ומפרש היפה תואר (מובא לעיל שם) דהכוונה משום דלפני זה כשהיה יעקב אצלן] 'עפעס' האָט ער דאָך' געהאָט דברים טובים וואָס ער האָט 'גענאָשט' [מן יעקב אבינו]. [ולכן אמרו בני לבן דממה שדיבר לבן רעה על יעקב] האָט 'ער' [יעקב] איבערגענומען זיינע דברים טובים [של לבן]. און ביי רשעים אַז ער טוט עפעס [דבר טוב משלמין להם בעולם הזה, כדכתיב] (ואחזק י.) וּמִשְׁלֵם לְשֹׁנָיו אֶל פִּיָּו לְהַאֲבִירוֹ, 'די' גיט מען דאָך אָפּ אויף 'דעם עולם' אַלעס, היצט אַז ער [יעקב] האָט באַקומען לָבֵן'ס מצות, דאָס איז דאָך 'אזעלעכע מצות' וואָס מ'איז אויף 'דער וועלט', איבערדעם האָט ער פון די מצות איז ער געוואָרן אַן עושר.

דעם האָבן זיי געזאָגט: לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ, וואָס' אונזער טאַטע האָט 'עפעס' געהאָט אַמאַל אַ דבר טוב, האָט עס יעקב אבינו צוגענומען. ומאָשר לְאָבִינוּ, פון 'די מצות' וואָס ער האָט באַקומען פון לבן'ן, עֲשֵׂה אֶת כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה, [וזהו], פון דעם איז ער געוואָרן אַזאַ גרויסער עושר. נואתי שפיר גם הלשון שאמרו את "כל" אשר לאבינו, כי מהזכותים והמצות של לבן לקח יעקב את 'הכל', ולא השאיר אצל לבן מאומה].

[ועיין עוד מה שמבאר רבינו שם על פי זה בהמשך הפסוקים בפרשתן, במה שאמר יעקב ראָה אָנֹכִי אֶת פְּנֵי אָבִיכֶן כִּי אֵינָנִי אֵלֶי כְּתָמֵל שְׁלֵשֶׁם, כי ער אז היה מדבר עליו לבן, ועכשיו שהתבוננו שעי"ז מתעשר יעקב, באו אליו בפנים אחרת להיות עמו חבר טוב, ולזה אמר יעקב כי כעת כבר צריכין לברוח מכאן, כיון שהרשע אינו מדבר עוד עלי רק רוצה להיות טוב עמי, עיי"ש בלשון הזהב].

הָאָט ער מִשְׁפִּיל געוועזן דעם כח פון יעקב אבינו [און] פון זיין גאַנצן דרך^ל, וואָרן דאָס איז געווען אַ דרך פון אידישקייט, ס'איז כנגד אים, הָאָט ער דאָס אַלעס מִשְׁפִּיל געווען [בדיבוריו].

עה

בנמרא הוקשו למה נאמר כי שְׁנוּאָה לָאָה שהוא ענין גנות, ומתרץ ששנואים מעשי עשו בעיניו. וביתרתי כוונת התירוצ, דכיון שהשנאה הוא רק עבור זה, אין זה גנות אלא כבוד

איך הָאָב דאָס געזאָגט, כ'הָאָב [עס] געזאָגט שוין כסדר, עטליכע מָאָל^ל, [לכאר] וואָס ס'שטייט טאַקע אין די וואָכעדיגע סדרה (כט, יז), וְעֵינֵי לָאָה רְכוּת. פרעגט דאָך די גמרא^ל, ה'הָאָב זאָגט דאָך נישט קיין גְּנוּת. [ומתרץ הגמרא] נאָר וואָס דען, ס'איז געווען שְׁנוּאִים [מַעֲשֵׂה עֶשָׂו בַּפְּנִיָּה], ווייל זי הָאָט געוויינט אויף מעשה עֶשָׂו [שלא תעלה בגורלך].

[ואכתי קשה] אָבער ס'איז דעך דאָך [א גנות, מה שנאמר וַיֵּרָא ה' כִּי "שְׁנוּאָה" לָאָה], אַז די זאָך איז אַ בִּזְיוֹן, [ואיך מתורץ הקושיא במה שאמרו דשנואים מעשה עשו בפניה].

[ותירצתי כי הכוונה בתירוצ הגמרא הוא, כי אחד מהפירושים הוא שהיתה שנואה בעיני העולם, און] אַז ס'איז פאַרדעם [די "שנאה" בעיני העולם] ווייל ס'איז געווען שְׁנוּאִים מַעֲשֵׂי עֶשָׂו בַּעֲיִנֶיהָ, איז עס שוין 'אויס בִּזְיוֹן'. איבערדעם שטייט [ארויס] "שְׁנוּאָה" לָאָה, [כי אין זה גנות ובזיון, רק כבוד ושבח]^ל.

^ל וז"ל רבינו בס"ג ויצא תשכ"ח (לשון קדשו קנטרס עט, אות טז): דער נזר הקודש זאָגט, [וַיִּשָּׁב לָבָן] "לְסוּרוֹ" [הכוונה כן] ער הָאָט דאָך אייביג 'גערעדט אויף' יעקב אבינו, דיבר עליו רעה, ער הָאָט אים אייביג 'מִשְׁפִּיל' געווען, און דאָ איז געווען (לב, א) וַיִּנָּשֶׁק לָבָנוֹ וּלְבִנּוֹתָיו, ס'איז געוואָרן עפעס זאָר 'כריתת ברית', אזוי 'גוט', וולוז אמר הכתוב דאחר זה וַיִּשָּׁב לָבָן לְמִקְמוֹ וַיֵּעַן עַר אִיז אַהִים געקומען איז ער צוריק געווען 'דער זעלבער לָבָן', ער הָאָט ווייטער גערעדט שלעכטס וואָס ער הָאָט געקענט, ער איז חָזָר "לְסוּרוֹ". אזוי זאָגט ער.

ו"ל בנזר הקודש (על ב"ר הניל): הא דכתיב וַיִּנָּשֶׁק לָבָן לְבָנוֹ וּלְבִנּוֹתָיו וַיִּכְרֶךְ אִתָּהֶם לֹא עָשָׂה כֵּן אֲלֵא בַעַל כְּרָחוּ מִצַּד חֶק הַמוֹסֵר, כי כן הוא מנהג הדרך ארץ לעשות נשיקה של פרשות, ובפרשות כבר כרת ברית עם יעקב נתבייש לשנות המנהג בפניו, אבל באמת אחר כך חזר לְסוּרוֹ ומנהגו הראשון לְדַבֵּר רַע תמיד על יעקב וזרעו.

^{לה} בס"ג ויצא תשכ"א, תצא תשכ"ז. ובדרוש לפרשת וישלח (נדרס בחידו"ת למסיבות ח"א, בהשטות עמוד תפח), ועוד.

^{לו} בגמרא בבא בתרא (קכג.) כתיב וְעֵינֵי לָאָה רְכוּת, מאי רְכוּת, אילימא רְכוּת ממש, אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב וכו' בגנות צדיקים דבר הכתוב וכו'. רב אמר לעולם רְכוּת ממש, ולא גְּנָאִי הוא לה אלא שְׂבַח הוא לה, שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים, שני בנים יש לה לְרַבְקָה, שתי בנות יש לו לְלָבָן, גדולה לגדול, וקטנה לקטן, והיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת, גדול מה מַעֲשֵׂיו, איש רע הוא מְלָסְטִם בריות, קטן מה מַעֲשֵׂיו איש תָּם יִשָּׁב אֲהֵלִים, והיתה בוכה עד ששורו ריסי עיניה, והיינו דכתיב וַיֵּרָא ה' כִּי שְׁנוּאָה לָאָה, מאי שנואה, אילימא שנואה ממש, אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב, בגנות צדיקים דבר הכתוב? אלא ראה הקב"ה ששנואין מעשה עֶשָׂו בַּפְּנִיָּה, וַיִּפְתַּח אֶת רַחֲמָהּ.

^{לי} וז"ל רבינו בס"ג ויצא תשכ"א: די גמרא זאָגט (ב"ב קכג.) וַיֵּרָא ה' כִּי שְׁנוּאָה לָאָה, פרעגט די גמרא [מאי שְׁנוּאָה, אילימא שְׁנוּאָה ממש, אפשר] הכתוב וויל נישט רעדן בגנות פון קיין שום בריאה [אפילו] בגנות בהמה טמאה, מ'ווייל נישט רעדן, און בגנות לאה אַז זי איז עפעס אַ שְׁנוּאָה. אלא דער פֿשֶׁט איז, כִּי שְׁנוּאָה לָאָה ששנואין מעשי עֶשָׂו בַּעֲיִנֶיהָ, זי הָאָט פֿינט געהאָט מעשי עֶשָׂו. לכאורה נעמט ער דאָך עס אַרויס פונעם פֿשֶׁט, כִּי שְׁנוּאָה לָאָה איז דאָך ממשע אַז זי איז שְׁנוּאָה.

נאָר וואָס דען הָאָב איך געזאָגט, איינס פון די פשטים איז כִּי שְׁנוּאָה זאָגט דאָך דער מדרש [ורבה, לפי פירוש היפה תואר] זי איז שְׁנוּאָה בעיני העולם געווען, לכאורה דאָס איז דאָך אויך א גְּנוּת אַז זי איז שְׁנוּאָה בעיני העולם, כל שרוע הבריות נוחה הימנו וכו' וכל שאין רוח הבריות נוחה וכו' (אבות ג, י), זאָגט אָבער די גמרא אמת זי איז געווען שנואה, אָבער פאַרוואָס איז זי געווען שנואה, ווייל ס'איז געווען שנואים מעשי עשו בעיניה, ווייל זי הָאָט פֿינט געהאָט מעשי עשו און זי וועלט הָאָט ליב מעשי עשו, דורכדעם איז זי געווען שנואה, איך וויל נישט יעצט מאַריר זיין אין דעם פרט, ממילא איז דאָס שוין נישט קיין גנות, אַז די שנואה איז פאַרדעם ווייל ס'איז שנואים מעשי עשו בעיניה, איז עס נאָך א שְׂבַח איז עס נישט קיין גנות.

עו

הכתוב קראו יחזקאל בן "בוזי" על שהיו מבזים אותו בני דורו עבור שהוכיחם נגד עבודה זרה, ובזיון כזה הוא כבוד גדול. אזוי ווי ס'שטייט, די תורה הקדושה האָט געזאָגט (יחזקאל א, ג) יחזקאל בן "בוזי". [ראיתא בילקוט (ידמ' רמז רנו, ויחזקאל רמז שלו) דנקרא כן, על שם כי היו 'מבזים' אותו]. [ולכאורה קשה] מ'טאָר נישט זאָגן [בגנות הצדיק, אזוי ווין] ער פרעגט אַ קשיא [בגמרא] ווי קאָן מען זאָגן שְׁנוּאָה לָאָה, הקב"ה דערציילט נישט קיין גנות פון קיינעם. [און] צום סוף האָט דער פסוק אנגערוּפֿן יחזקאל'ן, יחזקאל בן בּוּזִי, ער איז געווען אַ בּוּזִי געווען, מ'האָט אים מְבַזָּה געווען. [אלא] ס'איז אַ גרויסער חילוק "פאַרוואָס" [מען איז אים מְבַזָּה].

אַז איינער חלילה איז מְבַזָּה פאַר אַ 'דבר עבירה', איז עס אַ 'ביטערער בזיון'. אָבער אַז פאַר דעם [איז ער מְבַזָּה] ווייל מ'איז פורש פון עבודה זרה, דאָס איז אַ "כבוד" לח.

עז

משה היה 'מתכבד' ביתרו, אף שיתרו היה מנודה ומרוחק מאנשי עירו, אבל ענין שהרחיקו הוא מפני שפירש מע"ז הרי זה נחשב לכבוד גדול

[ועל דרך זה פירשתי בפרשת יתרו], איך האָב געפרעגט די קשיא, כ'האָב שוין אַמאָל געשמועסט פון דעם^ל, ס'שטייט (יתרו יח, א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֵּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה, זאָגט ער [ברש"י], כאן יתרו מתכבד במשה, פריער איז גאָר געווען פריער האָט זיך משה רבינו מתכבד געווען מיט 'יתרו'ן, אַל יִתְרֵנוּ חֹתְנֵנוּ (שמות ד, יח), אזוי זאָגט רש"י. האָב איך געפרעגט אַ קשיא, ס'איז מיר קשה געווען אַלץ, וואָס איז דער כבוד אזוי גרויס געווען [מה שמשה נתכבד "ביתרו" והלא] ס'שטייט [ווען] משה רבינו איז געקומען קיין מִדִּין וַיָּבֹאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם (שמות ב, יז), ער [יתרו] איז געווען אַ מְנוּדָּה פון די גאַנצע שטאַט, פון די גאַנצע מדינה, מ'האָט נישט צוגעלאָזט אַביסל וואָסער פאַר די שאָף, [ער שבא משה] וַיִּשָּׂק אֶת צֶאֱנָם (שם), משה רבינו איז הערשט געקומען ער

^ל וז"ל רבינו בס"ג מלות מסעי תשכ"ב: יחזקאל בן בוזי, זעט אויס [בדברי הילקוט] ער האָט נישט געהייסן בוזי, נאָר ווייל מ'האָט אים מבזה געווען, איבערדעם רופט מען אים יחזקאל בן "בוזי". ס'איז דאָך אַ פלא, די תורה הקדושה רופט אים אָן מיטן לשון בזיון ווייל מ'האָט אים מבזה געווען? אז 'יענע' האָבן אים מבזה געווען איז געדריינגען אז זיי זענען געווען רשעים, [נדאל"כ] פאַרוואָס האָבן זיי אים מבזה געווען, פאַרוואָס רופט אים אָן דער פסוק מיטן נאָמען בוזי.

קען זיין אזוי, ווייל מ'האָט דאָך אים נאָר מבזה געווען פאַרן "אמת" און פאַר "אידישקייט", ווייל ער האָט געזאָגט מוסר, ער האָט געזאָגט כה אָמר ה', ער האָט זיי געזאָגט דברי ה' און פאַרדעם איז דאָס, זעט אויס אז "דער" בזיון איז אַ "כבוד". ווי איך האָב [פירשתי בזה] וַיָּרָא ה' כִּי שְׁנוּאָה לָאָה און די גמרא זאָגט (ב"ב כגג.) ששנואים מעשי עשו בעיניה, אז 'דאָס' איז די שנהא, איז דורכדעם 'דאָס' איז אַ כבוד.

[ובזה פירשתי מ"ש במכילתא והובא ברש"י ליתרו עה"כ חותן משה] כאן יתרו מתכבד במשה, האָב איך געפרעגט... מילא יתרו האָט זיך מתכבד געווען מיט משה'ן איז רעכט, ער איז געווען אַ מְלִיך און ער האָט געגעבן די תורה הקדושה פאַר אידן, און ער איז געקומען צו משה'ן, אָבער ווען משה רבינו איז געווען [נאצל יתרו חותנו] איז ער דאָך געווען 'לא עלינו', זיי [אנשי מדין] האָבן זיך פון אים מנדה געווען, זיי [בנותיו] האָבן דאָך נישט געקענט שעפן קיין ביסל וואָסער, וַיָּבֹאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיּוֹשֶׁעַן, משה רבינו האָט 'איים' אַרויסגעהאַלפֿן, נו וואָס אַ כבוד האָט ער געהאַט יתרו, וואָס דען איז משה מתכבד ביתרו. נאָר וואָס דען, מ'האָט דאָך אים נאָר פאַרדעם מתנדה געווען ווייל ער האָט נישט געוואָלט דינען די עבודה זרה, ער האָט זיך פורש געווען פון דער עבודה זרה, דעם איז אַ כבוד, אז מ'איז אזוי פּעסט אפילו ס'איז שוין געווען וַיָּבֹאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם, מ'האָט אים מתנדה געווען, און ער האָט זיך געהאַלטן ביי זיינעם, דאָס איז דער גרעסטער כבוד, אז כל הרוחות שבעולם לא יזירו אותו מלוקמו, איבערדעם משה מתכבד ביתרו, ער האָט זיך מתכבד געווען מיט יתרו'ן, ווייל דאָס איז טאָקע [כבוד גדול].

^ל בדרוש הנ"ל פרשת וישלח (בחינוך למסיבות עמוד תפח), ובס"ג מלות תשכ"ב, ועיין בדברי יואל (יתרו עמוד לו).

הָאָט אַרויסגעהאַלפֿן און ער האָט זיי מציל געווען, [ונכמו שאמר] (שם, יט) אַיש מִצְרֵי הַצִּילָנוּ מִיד הָרָעִים, ער האָט זיי הערשט מציל געווען [מיט] אַביסל וואַסער.

נו זעט מען דאָך [יתר] וואָס אַן "איש מכובד" ער איז געווען דאָרטן, צום סוף האָט ער זיך מִתְכַּבֵּד געווען מיט יתרוֹן, מיט וועם האָט ער [משה] זיך דאָ מִתְכַּבֵּד געווען? מיט דעם מְנוּדָה? וואָס מ'לאָזט נישט צו אַביסל [וואַסער לבנותיו]. וואָס איז דער "כבוד"?

עח

נאָר פאַרוואָס האָט מען אים אַזוי מִרְחָק געווען, פאַרוואָס, ווייל ער האָט זיך פֿורֶש געווען מעבודה זרה², אַז מ'איז איינעם מִרְחָק ווייל ער איז זיך פֿורֶש מעבודה זרה, דאָס איז דער גרעסטער כבוד!

איבערדעם [עכשיו] האָט יתרו זיך מכבד געווען [במשה], ווייל דעמאלטס טאַקע איז געווען משה רבינו [גדול ומכובד], פריער האָט ער [משה] זיך מתכבד געווען מיט יתרוֹן אַז ער איז אַן איידעם פֿון דעם וואָס מ'איז אים יעדער מִרְחָק פאַרדעם ווייל ער וויל נישט קיין עבודה זרה, ווייל ער איז פֿורֶש פֿון די עבודה זרה, פאַרדעם, דאָס איז אַ גרויסער כבוד.

עט

ישוב קושיא ד (באופן ב)

"הביונות" שעשה לכן ליעקב, עשה יעקב מזה "כבוד" גדול

דאָס איז דער פֿשט דאָ.

קודם לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִבְיָנוּ, [דאס היה ללבן] עפעס אַ דבר טוב האָט ער [עס] צוגענומען (כנ"ל באופן א), נאָר וּמֵאֲשֶׁר "לְאִבְיָנוּ" [עשה את כל "הכבוד" הַזֶּה]. [דהנה לבן] ער שטרענגט זיך אָן [לבנות את יעקב], לָבֵן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל, ער וויל אים אַראָפֿלייגן [כאיש מבוזה], ער וויל אים מבזה זיין, ער וויל אַלדרינגס טון [להשפיל את כבודו], און צום סוף עָשָׂה אֶת כָּל "הַכְּבוֹד" הַזֶּה, ער איז גאָר געוואָרן אַ גרויסער "מְכֻבָּד" פֿון דעם, פֿון די אַלע זיינע מעשיות [שדיבר עליו לבן שלא כהוגן], עָשָׂה אֶת כָּל "הַכְּבוֹד" הַזֶּה, ער איז גאָר געוואָרן [נתכבד מזה].

ס'הייבט זיך נישט אָן די גאַנצע מעשה, ס'הייבט זיך גאַרנישט אָן די מעשה [מה שרצה לבן להשפילו ולבוזתו, ווייל] ער האָט געמאַכט פֿון דעם אַ גרויסן "כבוד".

פאַרקערט, ס'איז געווען נִיח לְנַפְשִׁיהּ געווען [פאַר יעקב], ער האָט אָנגעקוקט, ער האָט [געהאט אַ] נִיח לְנַפְשִׁיהּ, אַז ער זעט אַז לָבֵן וחיילותיו, וכל גוֹנְדָא דיליה, ווילן אים חלילה לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל, זיי 'לייגן אים אַזוי אַראָפֿ'.

און ס'איז אַלעס אומזינסט [מה שרצה לבן לבזותו], ער האָט פֿון דעם געמאַכט גאָר [כבוד גדול], זיי האָבן דאָך דאָ מִתְכַּבֵּן געווען 'ווייס איך וואָס', און צום סוף האָט ער דאָ גאָר געמאַכט פֿון דעם אַ "כבוד"! וואָס, ווער, ווען.

² כפירש"י (שמות ב, טז): וְלָכֵן מִדָּן. רב שבהן, ופירש לו מעבודה זרה ונידוהו מאצלם. - ומקורו בשמו"ר (א, לב) וְלָכֵן מִדָּן שֶׁבַע בָּנוֹת. והלא הקב"ה שונא ע"ז ונתן מנוס למשה אצל עובדי עבודה זרה? אמרו רבותינו, יתרו כומר לע"ז היה, וראה שאין בה ממש וביסר עליה [מתנות כהונה: שבטת בה ומאס אותה] והרהר לעשות תשובה עד שלא בא משה. וקרא לבני עירו ואמר להם, עד עכשיו הייתי משמש אתכם, מעתה שאני זקן בחרו לכם כומר אחר. והוציא כלי תשמישי ע"ז ונתן להם. עמדו ונדרוהו, שלא יודקק לו אדם, ולא יעשו לו מלאכה, ולא ירעו את צאנו, ובקש מן הרועים לרעות לו את צאנו ולא קבלו, ולפיכך הוציא את בנותיו [לרעות צאנו].

זיי האָבן זייער מתרעם געווען 'וואָס איז דאָס אַזוינס' די אַרבעט איז בחנם! אַ בחנם'דיגע אַרבעט!

וּמאַָשֶׁר לְאַבִּינוּ, וואָס דער טאַטע, וואָס דער לבן דער טאַטע שטרענגט זיך אָן, ער וויל אים אַראָפּלייגן [בציור מבוזה], צום סוף גאָר עָשָׂה אֶת כָּל "הַכְּבוֹד" הַזֶּה, ס'הייבט זיך נישט אָן די גאַנצע מעשה, ווער וואָס ווען, ס'הייבט זיך נישט אָן, ס'איז גאָרנישט [שום בזיון אצלו אלא כבוד גדול], ס'איז לא היה דברים מעולם, וואָס ווער ווען. [ועל זה] האָבן זיי געהאַט אַ גרויס תְּרֻעֻמָּה.

פ

ישוב הקושיות בפסוק וַיֵּצֵא יַעֲקֹב

הקדמה לישוב קושיא א-ב

לפי פשוטו קאי וַיֵּצֵא בְּמָקוֹם עַל עֵיר "לֹא" הנוכר בסוף הענין

קען זיין וואָס ער זאָגט וַיֵּפְגַע בְּמָקוֹם.

[דהנה] דעם מקום [שנתגלה אליו ה'] איז געווען "לֹא", [כמבואר בכתוב] (כח, יט) וַאֲוֹלָם לֹא שֵׁם הָעִיר לְרֵאשׁוֹנָה, און הָר המוֹרִיָּה איז אויך געקומען קיין לֹא [כפירש"י שנעקר הָר המוריה ובא לשם].

פא

במדרש אמרו דעיר לֹא לא שלט בה מלאך המות לעולם

איך האָב שוין אַמאָל געזאָגט באריכות. איך וויל נישט דאָ מאַרין זיין [דעריין, נאָר] איך וועל זאָגן בקיצור, אויף דעם [שטאַט] לֹא, וואָס טוט זיך מיט דעם לֹא? דער מדרש זאָגט דאָרטן^{מא}, לֹא לא שָׁלַט בה מלאך המות [מעולם], דער מלאך המות איז קיינמאָל נישט געקומען קיין לֹא, [און] נבוכדנאצר האָט עס נישט חרוב געמאַכט, [און] סנחריב האָט עס נישט מבלבל געווען, אַזוי זאָגט דער מדרש.

פב

והיפה תואר תמה לידע האיד יש מקום כזה

פרעגט דער יפה תואר^{מב}, וואו איז דאָס ערגעץ די שטאַט. אַז ס'קומט נישט קיין מלאך המות? פאָרוואָס גייט נישט די גאַנצע וועלט אַהין? פרעגט ער ממה נפשך, אַז ס'איז דאָ אַזאַ מין שטאַט אויף דער וועלט און קיינער קומט נישט?

ער פּלאָגט זיך זייער, ער ווייסט נישט קיין פֿשֵׁט.

פג

והנור הקודש כתב, דהוא מכוסה מעיני בני אדם שאינם ראויים לוה, ושהוא אֶתְרָא דְשִׁמְיָה "קוּשְׁמָא" הנוכר בנמרא סנהדרין דער נזר הקודש זאָגט, קאָן זיין אַז דעם איז פאַרבאָרגן מיט מַעְרוֹת, מ'האָט עס טאַקע מַעְלִים געווען מעיני העולם, אַז מ'זאָל אַהין נישט קומען נאָר דער וואָס איז ראוי, דער וואָס ער איז טאַקע [איש אמת].

^{מא} בבראשית רבה (ט, טז): וַאֲוֹלָם לֹא. היא לֹא שצובעין בה את התכלת, היא לֹא שעלה סנחריב ולא בבלה, נבוכדנצר ולא החריבה, היא לֹא שלא שלט בה מלאך המות מעולם, הזקנים שבה מה עושין להם, כיון שהם זקנים הרבה, מוציאין אותם חוץ לחומה והם מתים.

^{מב} ביפה תואר שם: זה דבר תימה, אם נמצא כן בעולם איך לא קפצו כל העולם לשבת בארץ ההיא, והיום הזה איך לא נשמע על מעלת הארץ ההיא, ולכן ראוי לפרש זה על דרך דרש, והכוונה בו לספר בשבח ארץ ישראל ובפרט המקום הזה, ועל היותו מסוגל להיות הגדלים בו טובי המדות וכו'.

זאָגט ער, די גמרא זאָגט אין פרק חלק (סנהדרין) דף צ"ז^{מג}, - זאָגט דער נזר הקודש דאָ טאַקע דאָ אין די וואָכעדיגע סדרה, - רבא האָט געזאָגט כ'האָב געמיינט ס'איז נישטאָ קיין "קושטא" בעולם, ס'איז נישטאָ קיין "אַמת" אויף דער וועלט, האָט מען מיר געוויזן אז ס'איז דאָ אַ רב טביומי, חד מרבנן, האָט ער געטראָפֿן עפעס אַ רבנן איינעם וואָס אפילו יהבי ליה כל חללי דעלמא [לא הוי משני בדיבוריה, לומר שקר]^{מז}.

פד

- [ובדרך צחות יש לומר, דמדברי הגמרא אלן] זעט אויס אז ס'איז נישט שכיח אַזוי צווישן די "רבנים" אָט אַזוינס, [שהרי חזינן בגמרא] האָט ער מיר 'אויסגעזוכט' עפעס אַ 'רב' [וואָס אפילו] מ'זאָל אים געבן כל חללי דעלמא לא משני בדיבוריה, זעט דאָך אויס דאָס איז נישט שכיח צווישן די רבנים.

מ'איז פאַר 'ביליגער' אויך מַשְׁנָה בדיבוריה, אפילו מ'גיט נישט כל חללי דעלמא, פאַר 'קליינע סומעס' אפילו, איז מען אויך משני בדיבוריה. זעט דאָך אויס אַזוי, ער האָט קוים געטראָפֿן, די גמרא זאָגט דאָך אַזוי, ס'שטייט בפירוש אין די גמרא, אַז רבא האָט אַזוי געזאָגט ער איז געוואָר געוואָרן אַז ס'איז דאָ עפעס אַ "רב" איינער וואָס פאַר כל חללי דעלמא לא ישנה בדיבורו. אַזוי שטייט אין די גמרא. -

פה

נאָר די גמרא זאָגט ווייטער, ער איז [זימנא חדא] איקלע לאַתראַ דְּשִׁמְיָה "קושטא", ער איז געקומען אין עפעס אַ שטאָט וואָס ס'הייסט קושטא, ער איז געקומען אין די שטאָט, האָט ער געזען ביי קיין איינעם איז נישט פאַרהאַנדן קיין ליגנט, און קיינער איז לאַ עלינו דאָרט [מת בלא זמניה] לאַ עלינו, מ'שטאַרבט נישט בלא זמניה. איין מאָל איז געשען עפעס אַ מעשה, איין מאָל איז געשען [שבאו לשאול לאחד אודות אשתו שהיתה חופפת ראשה, ושינה בדבריו לומר שאינה נמצאת בבית, ומתו שני בניו], האָט מען געשריגן די גאַנצע שטאָט "וואָס איז דאָס געשען?", האָט מען זיך נאָכגעפרעגט [מה אירע] אַז דאָס איז געוואָרן, [ונודע להם] אַז דער האָט עפעס געטון [לְשׁוֹנוֹת מְדַבְּרֵיו], האָט מען אים געזאָגט "גיי דיר אַרויס פון דאַנעט, זאָלסט נישט אַריינברענגען 'אַזאַ מין' צו אונז אין שטעטל אַריין דעם מין" [זאך ווי שטאַרבן].

אַזוי שטייט אין די גמרא אין פרק חלק דף צ"ז אין סנהדרין.

פו

זאָגט דער נזר הקודש, דעם מוז זיין "לזו", די "אַתראַ דְּשִׁמְיָה קושטא" [הנזכר בגמרא סנהדרין] דאָס איז דאָך דאָס זעלבע וואָס שטייט [במדרש רבה על עיר לזו, כי] אַהין

^{מג} בגמרא סנהדרין (יז): אמר רבא, מריש היה אמניא ליכא קושטא בעלמא, אמר לי ההוא מרבנן ורב טבות שמיה, ואמרי לה רב טביומי שמיה, דאי הווי יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הווי משני בדבוריה. זימנא חדא איקלעי לההוא אתרא וקושטא שמיה, ולא הווי משני בדיבוריהו, ולא הווי מיית איניש מהתם בלא זימניה. נסיבי איתתא מינהון והווי לי תרתין בנין מינה, יומא חד הווי יתבא דביתתו וקא חייפא רישה, אתאי שיבכתה טרפא אדשא, סבר לאו אורח ארעא, אמר לה ליתא הכא, שכיבו ליה תרתין בנין, אתו אינשי דאתרא לקמיה אמרו ליה מאי האי, אמר להו הכי הווי מעשה, אמרו ליה במטותא מינך פוק מאתרין, ולא תגרי בהו מותנא בהנך אינשי.

^{מז} עיין במסיבה א' וישב תשכ"ג, שהארין רבינו לבאר הענין (נדפס בחידו"ת למסיכות ח"א, ובדברות קודש לדינער עמוד ש"ס). ובהלשון "כל חללי דעלמא" מפרש רבינו הכוונה שנותנים לו שוחד בדברים 'שהעולם' עומד עליהם. ואותו רב לא יכלו לשחד אפילו בדברים כאלו, עיי"ש באורן.

קומט נישט דער מלאך המות. זאגט ער, דאָס איז די זעלבע שטאַט. און דאָס איז "מכוסה", מ'ווייסט נישט וואו די שטאַט איז. דאָס איז אַזאַ מין שטאַט.

פז

ישוב קושיא א

[ומעתה יתורץ מה שהעלים הכתוב וְסָתַם אומרו וַיִּפְּגַע בְּמָקוֹם, ולא פירש באיזה מקום (קושיא א), מפני שבחינת אותו המקום אשר נודמן עכשיו ליעקב אבינו הוא מקום אַתְּרָא דְשָׁמָּה קוּשְׁטָא הנעלם ונסתר מעין כל חי, ועל כן לא גילהו הכתוב והזכירו בלשון נסתר. (דברי יואל)].

פח

איך וויל נישט היצט מאריך זיין, איך האב אַמאַל געזאגט פאַרוואָס נעקער הר המוריה ובא לשם, פאַרוואָס דעס איז אויך געקומען דעמאַלט אַהין, ווייל ער האָט געוואָלט קומען לַאַתְּרָא [דְשָׁמָּה קוּשְׁטָא].

פט

ישוב קושיא ב

הפסוק מקדים וַיִּלְךָ חֲרֹנָה קודם וַיִּפְּגַע בְּמָקוֹם, להשמיענו דאף לאחר שהיה בְּחֶרֶן מְקוֹם השקר והמרמה, עכ"ז פגע ודבק במקום לוי שהוא אַתְּרָא דְשָׁמָּה "קוּשְׁטָא", ולא נמח מן האמת

יהיה איך שיהיה, ער איז געווען אין אַן אַתְּרָא דְשָׁמָּה קוּשְׁטָא.

היצט לאַמיר'זשע זען, ער איז אַרויסגעגאַנגען פון 'די' שטאַט [של קושטא ואמת] און אַנגעקומען קיין "חֲרֹנָה" צו לָבֵן הָאָרְמִי'.

אַה, [דאָרט] האָט ער געטראָפן דאָס רעכטע פּלאַץ [של 'שקר' ומרמה, אצל לבן הרמאי].
[און] אַז מ'קומט אַרויס פון אַן אַתְּרָא דְשָׁמָּה קוּשְׁטָא, און מ'קומט אַן אין אַתְּרָא [דְשִׁיקְרָא] אויף לָבֵן הָאָרְמִי'ס פּלאַץ, [אם כן] וויאָזוי איז דאָס, ס'איז דאָךְ עפּעס אַ פּחד נורא, חלילה וואָס טוט זיך.

[אַבער] דער אמת איז, [אפילו] ער האָט געמעגט קומען אין עַלְמָא דְשִׁיקְרָא, [דעסטוועגן] ער האָט געדענקט גוט אַז ער קומט פון אַתְּרָא דְשָׁמָּה קוּשְׁטָא, ער האָט זיך נישט גערירט [פונעם אמת], ער איז געבליבן ביי דער זעלבער בחינה אַזוי ווי ווען ער איז געווען אין אַתְּרָא דְשָׁמָּה קוּשְׁטָא.

צ

איבערדעם שטעלט דאָס דער פסוק [דעם וַיִּפְּגַע בְּמָקוֹם], נאָכ'ן וַיִּלְךָ חֲרֹנָה.

וואָרן ווען ס'העט גיווען געשטאַנען [תחלה] וַיִּפְּגַע בְּמָקוֹם, נו ווייסט מען אַז ס'איז וַיִּפְּגַע "בְּמָקוֹם", ער האָט זיך דערזען אין אַתְּרָא דְשָׁמָּה קוּשְׁטָא, נו שוין, איז ער געווען ביים אמת [בשעה ששהה שם].

[אַבער] דערנאָך איז ער געווען קיין חֲרֹנָה, וַיִּלְךָ חֲרֹנָה, ער איז געקומען קיין חֲרֹנָה, נו [הרי יש סברא] אַזְלַת לְקִרְתָּא הוֹלְכִין בְּנִימוּסָה^מ (שמות רבה מז, ה). [וממילא] וואָס וועסטו מיר דערציילן ער איז געווען אין אַתְּרָא דְשָׁמָּה קוּשְׁטָא, היצט איז ער אַבער אין "חֲרֹנָה", היצט איז ער אַבער אין חֲרֹנָה אין "עַלְמָא דְשִׁיקְרָא", היצט וועט ער זיך לאָזן 'פאַרפירן', [שהרי] ער איז אַבער שוין 'אוועק' [ממקום האמת], ער איז שוין אַרויס פון אַתְּרָא דְשָׁמָּה קוּשְׁטָא, ער איז שוין אין "חֲרֹנָה", דאָרטן רחמנא ליצלן וואו דער מְקוֹר הַשֶּׁקֶר איז. ער איז שוין אין דעם לאַנד, אין דער מדינה, אין די וועלט, - איבערהויפט

נאך אזוי ווי ס'איז היינט, - ער איז שוין אין עלמא דשיקרא, ער איז שוין ארויס פון דארט [מאתרא דשמה קושטא].

זאגט דער פסוק ניין! איבערדעם האט דער פסוק מקדים געווען וילך חרנה, זאלסטו וויסן [אפילו] ווען ער איז געגאנגען קיין "חרנה" [גם שם ויפגע "במקום"] האט ער זיך באגעגנט אין אתרא דשמה קושטא, ער איז געבליבן אין אתרא דשמה קושטא [אפילו כשהיה] אינמיטן חרן, אינמיטן חרן אפילו, אינמיטן עלמא דשיקרא, האט ער זיך נישט געריט [פונעם אמת].

צא

[ווייל] ער האט געוואוסט ער קומט ארויס פון אן אתרא דשמה קושטא, ער קען נישט נאכגיין נאכ'ן עלמא דשיקרא, יהיה איך שיהיה. יהיה איך שיהיה, לאזן זיי זאגן וואס זיי ווילן, לאזן זיי טון וואס זיי ווילן, ארויס פון אתרא דשמה קושטא טאר מען נישט. דעם אמת מוז מען זאגן, ביים קושטא מוז מען זיין, ביי דעם מוז מען זיך האלטן.

צב

איבערדעם שטעלט דאס אראפ דער פסוק, איבערדעם שטעלט אראפ דער פסוק דעם ויפגע "במקום" נאכ'ן וילך חרנה. מ'זאל נישט מיינען אז מ'איז שוין אוועק קיין חרן, מ'איז שוין אריינגעפאלן אין עלמא דשיקרא, [איז] אן עק, א סוף [מיטן אמת]. ס'איז געווען אמאל אן אתרא דשמה קושטא, אבער מ'איז שוין נישט דארט. חס ושלום! דער פסוק זאגט ניין! טאקע ווען דו וועסט זיין אין "חרן", ווען דו וועסט זיין אויפן פלאץ - אויפן 'עכטן פלאץ' רחמנא ליצלן - פונעם עלמא דשיקרא. זאלסטו אלץ וויסן, דו ביסט אין אתרא דשמה קושטא! און דער אייבירשטער העלפט [שיכולין להתקיים אצל האמת].

צג

סיום הדרוש

תוכן הדברים:

די תורה הקדושה איז אמת. [ויש לפרש] "ויפגע" במקום איז טייטש תפילה, און הקדוש ברוך הוא איז "מקומו" של עולם¹⁰. [והכוונה ויפגע "במקום", שהתפלל אל הקב"ה שנקרא מקום]. דארף מען זיך האלטן אין דעם [דרך האמת שקבלנו מאבותינו ורבותינו, ונדע כי] 'דאס' איז דער גידול, און דאס איז דער חינוך, 'אזוי' דארף מען אויפציען דורות. [וישתתפו לזה ברוח נדיבה] אזוי ווי כ'האב פריער געזאגט (באות כב-כ, ואות מ), ס'איז נישט פארהאנדן אויף דעם קיין גבול ומדה [של מעשר או חומש], איז מען זיך מחוייב מתאמץ צו זיין [ככל היכולת].

¹⁰ כמבואר בתנחומא תשא (סימן כז), ובבראשית רבה (סח, ח) וביפ"ת שם, והובא ברש"י כי תשא (לג, כא). וכ"כ הרא"ם כאן על פירש"י בשם רבותינו שתיקן תפלת ערבית.

צד

און דער אמת איז דאָך אַזוי, אַז מ'קאָן נישט קומען [לבקש עבֹר מוסדות שלנו מאנשים אחרים].

דער כלל איז מ'זאָל וויסן 'אינדרויסן' איז [כלפינו בבחינת] לָבֵן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֵּל, דאָס איז אַמאָל אַ כלל גדול.

און פאַרקערט, אדרבה מ'זאָל זיך 'אליין' מתאמץ זיין, און 'אליין' מחזק זיין. און מ'זאָל טאַקע וויסן [אז] פונקט פאַרקערט, מאַסר לָבֵן פון דעם אַלעמען [מה שמבזים בחוץ את דרכינו דרך האמת], קומט מען צום התעוררות, ס'זאָל זיין עֲשֵׂה אֶת כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה [דלפי פשוטו הכוונה על כסף ועשירות], דאָרף מען זיך הערשט אַלדינגס 'אליין פאַרשאַפן', דאָרף מען זיך פאַרשאַפן אַלדינגס, מיט די [אייגענע] כוחות, מיט דעם חלק [אידן שמכירין בדרך האמת].

צה

ברכת הקודש

דער אייבירשטער זאָל העלפן, אַז דעם ביסעלע [התאמצות] זאָל מגין זיין אויף אידן.

מ'זאָל זיך קענען דערהאַלטן אין דעם עֲלֵמָא דְשִׁיקְרָא.

מ'זאָל קענען מַגִּיד זיין תורה, מיט קדושה וטהרה.

מרחיב זיין דעם גבול הקדושה.

אויפשטעלן דורות.

און גיין מיטן דרך 'האמת'.

און 'דבוק' זיין אין באַשעפער, וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם¹², [שנהיה דבוק בהקב"ה שהוא] 'מקומו' של עולם.

דער אייבירשטער זאָל העלפן במהרה, מתוך נחת והרחבה, אידן זאָלן ניצול ווערן מכל צרה וצוקה.

מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען במהרה די ישועה שלימה, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

¹² נראה דעתה מפרש תיבת ויפגע, לשון פגישה ודביקות.

